

EESTI MAAÜLIKOOL
Põllumajandus- ja keskkonnainstituut

Anna Silvia Seemel

**KLIIMAAKTIIVSETE INDIVIIDIDE AKTIVISMI
TAGAMAAD JA OLEMUS EESTI
KESKKONNAORGANISATSIOONIDE LIIKMETE NÄITEL**

THE BACKGROUND AND NATURE OF ACTIVISM IN
CLIMATE ACTIVE INDIVIDUALS ON THE EXAMPLE OF
ESTONIAN ENVIRONMENTAL ORGANIZATIONS'
MEMBERS

Bakalaureusetöö
Keskkonnakaitse õppekava

Juhendaja: Tarmo Pilving, *MSc*

Tartu 2021

Eesti Maaülikool		Bakalaureusetöö lühikokkuvõte	
Kreutzwaldi 1, Tartu 51006			
Autor: Anna Silvia Seemel		Õppekava: Keskkonnakaitse	
Pealkiri: Kliimaaktiivsete indiviidide aktivismi tagamaad ja olemus Eesti keskkonnaorganisatsioonide liikmete näitel			
Lehekülgi: 56	Jooniseid: 2	Tabeleid: 2	Lisasid: 1
Õppetool: Elurikkuse ja loodusturismi õppetool			
Uurimisvaldkond: S213 Sotsiaalstruktuuride uuringud			
Juhendaja: Tarmo Pilving <i>MSc</i>			
Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2021			
<p>Kiiresti muutuva kliima põhjuseks on suures osas inimtegevuse tagajärjel õhku paiskunud kasvuhoonegaasid, millega on kaasnenud terve muutuste ahel üle maakera, mis hõlmab elurikkuse ja elukvaliteedi langust, ekstreemseid ilmastikuolusid ning ulatuslikke majanduskahjusid. Pidades silmas teadlaste ennustatud tagajärgi ning kliimamuutuste pakilisust, on tekkinud mitmeid kodanikeorganisatsioone, milles nõutakse valitsuselt kiiremat tegutsemist kliimamuutuste vähendamiseks. Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida kliimateemadega tegelevate indiviidide käitumisharjumuste tagamaid, nende isiklike eesmärgid ning ootuseid valitsuse tegevusele. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi 14 poolstruktureeritud intervjuud kliimaaktiivsete indiviididega. Tulemuste tõlgendamiseks viidi läbi kvalitatiivne sisuanalüüs. Tulemustest ilmnes, et kõik intervjuueeritavad rakendavad oma elus keskkonnaalaseid käitumisharjumusi. Selgus, et aktivimi taga on mitmeid psühholoogilisi tegureid ja emotsioone ning sisemisi motivaatoreid nagu individuaalse keskkonnamõju vähendamine ning samaväärselt hea kliima ja keskkonna hoidmine tulevaste põlvete jaoks. Aktiivset käitumist süvendab asjaolu, et valitsuse poolt ei nähta piisavalt kiiret tegutsemist ning selles osas soovitakse näha valitusepoolseid samme, millega kaasneks õhku paiskunud kasvuhoonegaaside hulga vähendamine. Tulevikus on käesolevas töös esitatud tulemuste põhjal võimalik uurida antud valdkonda veelgi süvenenumalt või viia saadud tulemuste põhjal läbi kvantitatiivne uuring, mis võimaldaks mõista põhjuste paikapanevust laiemas kontekstis.</p>			
Märksõnad: kliimamuutused, aktivism, käitumisharjumused			

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Abstract of Bachelor's Thesis	
Author: Anna Silvia Seemel		Curriculum: Environmental Protection	
Title: The background and nature of activism in climate active individuals on the example of Estonian environmental organizations' members			
Pages: 56	Figures: 2	Tables: 2	Appendixes: 1
Chair: Chair of Biodiversity and Nature Tourism Field of research: S213 Studies of social structures Supervisors: Tarmo Pilving, <i>MSc</i> Place and date: Tartu 2021			
<p>Rapidly changing climate is largely caused by anthropogenic greenhouse gas emissions, accompanied by a whole chain of changes around the globe, including a decline in biodiversity and quality of life, extreme weather events and extensive economic damage. Considering the consequences predicted by scientists and the urgency of climate change, a number of civil society organizations have emerged calling on the government to act more quickly to reduce climate change. The aim of this bachelor's thesis is to study the background for the behavioral habits of individuals dealing with climate issues, their personal goals and expectations for government action. To achieve this goal, 14 semi-structured interviews were conducted with climate active individuals. A qualitative content analysis was performed to interpret the results. The results showed that all interviewees apply environmental behavioral habits in their lives. It turned out that there are a number of psychological factors and emotions behind the activism, as well as internal motivators, such as reducing individual environmental impact and maintaining an equally good climate and environment for future generations. Active behavior is fueled by the fact that not fast enough action is seen from the government, and in this regard there is a wish to see actionsteps from the government that will lead to a reduction in the amount of greenhouse gases emitted into the air. In the future, on the basis of the results presented in this work, it is possible to study this field in more depth or to carry out a quantitative study on the basis of the obtained results, which would allow to understand the validity of the causes in a broader context.</p>			
Keywords: climate change, activism, behavioral habits			

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE	7
1.1. Kliimamuutuste olemus	7
1.1.1. Kliimamuutuste otsene ja kaudne mõju	9
1.1.2. Kliimapoliitiline koostöö	11
1.1.3. Kliimapoliitilised rahvaalgatused	12
1.2. Käitumine ja hoiakud seoses kliimamuutustega	14
1.2.1. Kliimamuutustega võitlemist mõjutavad psühholoogilised tegurid	16
1.2.2. Eestlaste suhtumine kliimamuutustesse	19
2. MATERJAL JA METOODIKA	21
2.1. Valimi kirjeldus	21
2.2. Andmete kogumine	22
2.3. Andmete analüüs	24
3. TULEMUSED JA ARUTELU	25
3.1. Keskkonnaalased käitumisharjumused ja nende tagamaad	25
3.2. Käitumist ajendavad psühholoogilised tegurid	29
3.3. Isiklikud eesmärgid	34
3.4. Soovitud muudatused valitsuse tasandil	36
KOKKUVÕTE	43
KASUTATUD KIRJANDUS	45
LISAD	54
Lisa 1. Intervjuu küsimused kliimateemadega tegelevatele inimestele	55

SISSEJUHATUS

Kliima on pikaajaline ilmade režiim mingis piirkonnas (Kliimamuutuste olemus 2018). Kliimamuutuste põhjusteks loetakse nii looduslikke kui ka inimtekkelisi faktoreid (IPCC 2007: 2). ÜRO Valitsustevaheline Kliimamuutuste Nõukogu on erinevate teadustööde ja praktikate põhjal järeldanud, kuidas kliima on läbi aja muutunud, mis on selle muutumise põhjuseks ning millised on hinnangulised tulevikuprognosisid (IPCC 2014: 2). Kliimaga seotud muutused mõjutavad nii elurikkust, elukvaliteeti kui ka ilmastikuolusid ning need kõik on omavahel tihedas seoses (Tagajärjed 2021). Muutused on tihtipeale pikaajalised, sõltudes palju piirkonnast ja sealsetest oludest ning seetõttu võivad tagajärjed olla inimestele hoomamatud (Sealsamas). Lisaks ökosüsteemidele on stabiilne kliima oluliseks teguriks ka inimeste tervisele (Maibach jt 2021: 1). Üha kasvav teadlikkus kliimamuutustest kui ülemaailmsest keskkonnaohust mõjutab inimeste emotsionaalset ja vaimset heaolu (Fritze jt 2008: 5). Hirm tundmatu tuleviku ees, mida kliima kiire muutumine endaga kaasa toob, on aluseks paljudele teistele emotsioonidele ning on põhiliseks keskkonnaalaste käitumisharjumuste kujundajaks (Carleton 2016: 5), millest antud bakalaureusetöös juttu tuleb.

Kliimamuutused on alates 2018. aastast sattunud aina suurema tähelepanu alla peale seda, kui nimetatud aasta augustis hakkas Rootsi tüdruk Greta Thunberg Rootsi parlamendihoone ees meelt avaldama, lubades jätkata seni, kuni Rootsi valitsus hakkab kinni pidama 2015. aasta Pariisi kliimaleppest, kus lubati vältida ülemaailmse temperatuuri tõusu 1,5 °C üle tööstusajastu eelse taseme (Nevett 2019). Üsna pea kajastati streiki mitmetes sotsiaalmeediakanalites, kus tüdruku noor vanus, sõnaosavus ja meelekindlus pälvisid tähelepanu kogu maailmas (Bigas 2019a). Sama aasta 7. oktoobril avaldatud ÜRO Valitsustevahelise Kliimamuutuste Nõukogu aruandes selgus, et 2100. aastaks on kliima 1,5 °C võrra soojenemise tagajärjed oodatust hullemad (IPCC Special Report 2018, Bigas 2019a). See asjaolu pani koolilapsed ja tudengid üle maailma Thunbergi jälgedes tegutsema. 2018. aasta novembris korraldati meeleavaldusi mitmetes erinevates riikides *Fridays for Future* nime all (Bigas 2019a). Liikumine kasvas iga kuuga globaalsemaks, kuni kulmineerus 2019. aasta märtsis ülemaailmse kliimastreigiga, mida loetakse inimajaloo

suurimaks keskkonnateemaliseks meeleavalduseks. Märtsistreigil osales ligikaudu 1,4 miljonit osalejat enam kui 125 riigist. (Bigas 2019b)

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida kliimateemadega tegelevate indiviidide käitumisharjumuste tagamaid ja käitumist motiveerivaid võimalikke psühholoogilisi tegureid, isiklike taotlusi seoses keskkonnaaktiivse käitumisega ning nende ootusi valitsuse tegevusele.

Bakalaureusetöös määratud eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisküsimust:

1. Millised on kliimaaktiivsete indiviidide keskkonnavalased käitumisharjumused?
2. Millised psühholoogilised tegurid on nende keskkonnavalase käitumise põhjustajaks?
3. Millised on kliimaaktiivsete indiviidide isiklikud taotlused seoses keskkonnaaktiivse käitumisega?
4. Millised on kliimaaktiivsete indiviidide ootused valitsusele?

Kliimaaktiivsete indiviidide all on käesolevas bakalaureusetöös mõeldud 13 - 32 aastaseid keskkonnaorganisatsioonide liikmeid, kes panustavad erineval viisil oma aega nimetatud teemasse, pidades oma käitumisharjumuste juures silmas selle mõju ümbritsevale keskkonnale.

Bakalaureusetöö eesmärkide saavutamiseks on töö jagatud kolme peatükki. Esimeses osas antakse ülevaade kliimamuutuste olemusest ja mõjust, selle leevendamiseks sõlmitud lepetest, kodanikualgatustest, käitumisest ja hoiakutest, mis on seotud kliimamuutustega, ning psühholoogilistest teguritest, mis on nende käitumiste taga. Samuti on antud ülevaade eestlaste suhtumisest kliimamuutustesse keskkonnateadlikkuse uuringu vastuste põhjal. Teises osas antakse ülevaade valimist ning materjalide kogumise ja analüüsimise meetodikast. Kolmandas peatükis esitatakse töö tulemused koos aruteluga, kus on analüüsitud käesoleva bakalaureusetöö jaoks intervjueritud inimeste vastuseid seoses nende käitumismustritega, nende isiklike eesmärgide ning ootuseid valitsusele.

Töö autor soovib tänada oma juhendajat Tarmo Pilvingut meeldiva koostöö, toetuse ja kasulike nõuannete eest. Samuti tänab autor kõiki intervjueritavaid leitud aja ja panuse eest valminud bakalaureusetöösse.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Kliimamuutuste olemus

Kliima ehk ilmastu on pikaajaline ilmade režiim mingis piirkonnas (Kliimamuutuste olemus 2018) ning kliimamuutused tähistavad muutuseid kliimas (IPCC 2014: 5). Valitsustevaheline Kliimamuutuste Nõukogu on defineerinud kliimat kui keerukat süsteemi, mis koosneb viiest komponendist, milleks on atmosfäär, hüdrofäär, krüosfäär, litosfäär ja biosfäär, ning nende vastasmõjudest (IPCC 2013, Post 2020). Kitsamas tähenduses on Valitsustevaheline Kliimamuutuste Nõukogu defineerinud kliimat kui atmosfääri seisundit, mille parameetriteks on temperatuur, sademed ja tuul (Sealsamas). Kui ühe aasta jooksul muutub ilm palju kordi, siis kliima puhul on muutused palju pikaajalisemad (IPCC 2014: 5, Kliimamuutuste olemus 2018). Kliima iseloomustamisel on Maailma Meteoroloogiaorganisatsioon (WMO) võtnud kokkuleppeliselt kliima arvutamise perioodide pikkuseks 30 aastat (Keskkonnaülevaade 2013: 82). Saadud tulemustes tuuakse välja vastava ajavahemiku sees mõõdetud meteoroloogiliste elementide keskmised ja äärmuslikud väärtused nagu ekstreemsed temperatuurid, tormid, põuad ja sademeterikkad perioodid (Sealsamas).

Kliimamuutuste põhjused on nii looduslikud kui ka inimtekkelised (IPCC 2007: 2, Kliimamuutused ja nende põhjused 2018). Kliima kiire muutuse peamiseks põhjustajaks on kasvuhooneefekt, mis tähendab, et Maa atmosfääris toimivad mõned gaasid kasvuhooneklaasina, mis takistavad päikesevalguse tagasipeegeldumist kosmosesse (Kliimamuutuste põhjused 2021). Teisisõnu öeldes jõuab osa lühilainelisest päikesekiirgusest läbi atmosfääri maapinnale, kus osa sellest neeldub ja ülejäänud peegeldub tagasi. Neeldumise tagajärjel maapind soojeneb ning hakkab omakorda eraldama energiat pikalainelise soojuskiirgusena ehk infrapunakiirgusena. Kui Päikeselt tulev lühilaineline päikesekiirgus läbib atmosfääri kergesti, siis suur osa maapinnalt kiirguvast pikalainelisest soojuskiirgusest neeldub kasvuhoonegaasides, mis lasevad läbi Päikeselt Maale tuleva

kiirguse, kuid takistavad soojuse tagasipeegeldumist Maalt maailmaruumi, hoogustades seeläbi temperatuuritõusu Maal. (Kasvuhooneefekt ja kasvuhoonegaasid 2021)

Looduslik kasvuhooneefekt on Maa kui elukeskkonna jaoks oluline osa süsteemi toimimisest, kuid probleem tekib siis, kui kasvuhoonegaaside hulk suureneb oluliselt ja väga kiiresti (Kasvuhooneefekt ja kasvuhoonegaasid 2021). Kuigi inimtegevuse tagajärjel on Maa muutunud juba aastatuhandeid, on alles möödunud sajandite jooksul nende muutuste mõjud saanud nähtavaks kogu maailmas (Aguiar jt 2018: 38).

Kliimamuutustest räägitakse mitmuses just seetõttu, et inimtegevuse tagajärjel õhku paiskunud kasvuhoonegaasid on põhjustanud terve muutuste ahela üle maakera (Kliimamuutustest 2020). Suurenenud kasvuhoonegaaside hulga põhjustajateks on fossiilkütuste põletamine, metsade raadamine, põllumajandus ja loomakasvatus (Kliimamuutuste põhjused 2021, Gross 2019: 2012-2013). Muutused mõjutavad nii ilmastikuolusid kui ka elurikkust ja elukvaliteeti ning need kõik on omavahel tihedas seoses (Tagajärjed 2021). Kliimamuutused, kombineerituna teiste keskkonnamuutustega, on panuseks muutustele Maa süsteemis, sealhulgas muutustele jääkattes, merepinnas, ökosüsteemides, liikide levikus ja ekstreemsetes ilmastikutingimustes (Aguiar jt 2018: 38). Temperatuuri tõus, Arktika jää sulamine, merevee taseme tõus ja ekstreemsete ilmastikunähtuste sagenemine mõjutavad omakorda kõiki planeedi elusolendeid ja ökosüsteeme (Tagajärjed 2021). Muutused ei ole ühtlased, vaid sõltuvad palju piirkonnast ja sealsetest oludest ning mitte kõik tagajärjed, mis kliimamuutustega kaasnevad, ei ole silmaga nähtavad (Sealsamas).

Tänapäeval leiavad erinevates meediakanalites kõige enam kajastust tööstusrevolutsioonist alguse saanud inimtekkelised muutused (Kliimamuutustest 2020). Alates 18. sajandi tööstusrevolutsioonist on inimtegevuse tagajärjel tõusnud globaalne temperatuur keskmiselt 1,0 °C võrra (Kliimamuutused 2021). Täpsemalt loetakse globaalse temperatuuri tõusuks 1,0 °C 2017. aastat (IPCC Special Report 2018: 51).

Kliimamuutused on aina kiirenemas ja suuremat mõju omandamas ning nende suundumuste põhjal võib selgelt näha, et planeet Maa seisab silmitsi kliimakriisiga (Ripple jt 2019: 9). Seetõttu on kliimamuutuste vastu võitlemine ja kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine tuleviku seisukohalt üks olulisemaid aspekte (Gross 2019: 1211). Kliimamuutuste vähendamisel on oluline riikidevaheline koostöö, kuna muutused

mõjutavad otseselt või kaudselt kõiki maailma elanikke (Sealsamas). Selleks tuleb astuda samme nii riiklikul kui ka individuaalsel tasemel (Sealsamas: 1214).

1.1.1. Kliimamuutuste otsene ja kaudne mõju

Inimeste sekkumine kliimasüsteemi kujutab endast ohtu nii inimestele endile kui ka tervetele loodussüsteemidele (IPCC 2014: 3). Ennustatavad kliimamuutuste tagajärjed on globaalne temperatuuritõus, muutused sademete režiimis, liustike sulamine ja mereveetõus ning äärmuslikud ilmastikutingimused, millega kaasnevad üleujutused ja põuaohud (Kliimamuutuste tagajärjed 2021, Tagajärjed 2021).

Paljudes piirkondades muudavad sademete muutumine või lume ja jää sulamine hüdroloogilisi süsteeme, mõjutades seeläbi tervete veevarude koguseid ja kvaliteeti (IPCC 2014: 4). Sademetel on oluline roll kõigis keskkonnasüsteemides, sealhulgas looduslikes ökosüsteemides, põllumajanduses, veevarustuses, energiatootmises ja turismis ning suured muutused sademete esinemissageduses ja koguses võivad negatiivselt mõjutada tervet ühiskonda (EEA 2017: 81-82).

Kliimamuutuste tagajärjel kaasneb äärmuslike ilmastiku- ja kliimasündmuste sagedus ja tugevus (IPCC 2012: 7, EEA 2017: 67). Harvadel äärmuslikel sündmustel on tavaliselt kõige suurem mõju ja need põhjustavad suurimat kahju looduslikele süsteemidele ning inimeste heaolule (EEA 2017: 67). Viimaste aastakümnetega on Euroopa Keskkonnaagentuuri sõnul põudade raskusaste ja sagedus kasvanud, eriti Lõuna- ja Kagu-Euroopas, kus on seetõttu suurenenud ka konkurents erinevate veekasutajate, näiteks põllumajanduse, tööstuse, turismi ja majapidamiste vahel (Sealsamas: 19).

Aguiar jt (2018: 43) artiklis on välja toodud, et kliimamuutustega kaasnevateks peamisteks ohtudeks Lõuna-Euroopas on veetaseme tõus, sademete suurenemine, tormid ja tagajärgedega tegelemise kahjukulud. Ida-Euroopas tuleb seevastu suure tõenäosusega tegeleda kuumalainete ja põudade esinemisega (Sealsamas).

Lisaks eelmainitule kaasneb kliimamuutustega ka ülemaailmne suuremahuline haiguste levik, mis on tingitud nakkushaigustest, mis kliima soojenemisel kliimavööndite muutustega kaasas käivad (Bezirtzoglou jt 2011: 337). Tervisemõjud hõlmavad ka äärmuslikest ilmastikuoludest tingitud uppumisi, vigastusi, nakkuseid ning ohtu vaimsele tervisele (EEA 2017: 20). Lisaks sellele kaasnevad kliimamuutustega ka ulatuslikud majanduskahjud, mis on seotud katastroofidest tulenevate tagajärgedega, mille peamine põhjus on äärmuslikest kliimasündmustest tulenev mõju inimestele ja majanduslikule varale (Sealsamas: 195). Majaduskahjude suurimateks põhjustajateks on geofüüsikalised sündmused nagu maavärinad, vulkaanipursked, üleujutused ja tsunamid ning klimatoloogilised sündmused nagu külma- ja kuumalained ning põuad (Sealsamas: 196).

Kliimamuutuste mõjud võivad regiooniti olla erinevad (IPCC 2014: 7), kuid kõige enam mõjutavad muutused just arengumaid (Busch 2015). 2015. aastal kannatasid 78% kliimamuutustest põhjustatud tagajärgede käes just need troopilised piirkonnad, kus elavad vaesed inimesed, kes on tormide ja äärmuslike ilmastikutingimuste ees võimetud. Nende eluase ja infrastruktuur on nõrgemad ning neil on vähem võimalusi katastroofi tagajärjel oma materiaalne vara tagasi saada (Sealsamas). Kliimamuutustesse aga panustavad kõige enam just arenenud maad (Sealsamas). Kiire industrialiseerimine Aasias ja töötleva tööstuse üleviimine madalapalgalistele, halvasti reguleeritud maailma piirkondadesse tähendab, et vaid mõne Euroopa ja Põhja-Ameerika riigi põhjustatud tagajärjed on muutunud ülemaailmseks probleemiks (Gross 2019: 1211).

Peale otseste tagajärgede on kliimamuutustel ka kaudne mõju vaimsele tervisele, tekitades inimestes tuleviku suhtes emotsionaalset stressi ja ärevust (Fritze jt 2008: 2). Ebakindel tulevik võib panna inimesed tundma hirmu, kurbust, masendust, tuimust, abitust ja lootusetust, pettumust või viha (Sealsamas: 6). See omakorda võib muuta inimesed teema suhtes tundetuks, küüniliseks, skeptiliseks või vastupidi panna inimesed oma käitumisharjumusi muutma (Sealsamas).

1.1.2. Kliimapoliitiline koostöö

Kliimamuutuste alased teadmised on viimaste aastakümnetega süvenenud ning muutuste vähendamisele ja tagajärgedega tegelemisele on tähelepanu pööratud juba aastakümneid nii riiklikel tasanditel kui ka riikidevahelise koostöö kaudu (IPCC 2014: 4).

1995. aasta aprillis toimus Saksamaal Berliinis ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni (UNFCCC) esimene konverents, mille tulemusel nõustusid osalejad, et kliimamuutustega võitlemiseks on vaja kooskõlastatud rahvusvahelisi jõupingutusi (Gross 2019: 1211). Seda silmas pidades hakati pidama iga-aastaseid ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni konverentse (COP - *Conference of the Parties*), kus vaadatakse üle konventsiooni eesmärgid ja nende täitmine, hinnatakse kliimamuutustega tegelemise edusamme ning võetakse vastu uusi otsuseid kliimamuutuste ohjamiseks (ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioon 2020).

ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni nõrk külg oli see, et selle raames kokkulepitu oli vaid soovituslik (Kyoto protokoll 2017). Selle tagajärjel võeti 11. detsembril 1997 Jaapanis, Kyotos toimuva kolmanda konverentsiga vastu Kyoto protokoll (Sealsamas), mis käsitleb tööstusriikide heitkoguseid (Kyoto protokoll 2017, Gross 2019: 1211), olles seeläbi mõjuvaim keskkonna- ja säästva arengu kokkulepe (Kyoto protokoll 2017).

2015. aastal sõlmiti 196 riigi allkirjaga Pariisi Kliimalepe, mille eesmärk on takistada ülemaailmset temperatuuritõusu üle 2 °C võrreldes tööstusrevolutsiooni eelse ajaga (Gross 2019: 1212, McGratch 2020: 1). Lisaks sellele nõuab lepe riikidelt täiendavaid jõupingutusi, et globaalne temperatuur püsiks alla 1,5 °C (Gross 2019: 1212).

Ameerika Ühendriikides asutatud rahvusvahelise mittetulundusühingu *Universal Ecological Fund* (UEF) uurimus selle kohta, kui suur on Pariisi kokkuleppe alusel määratud eesmärkide täituvus (Gross 2019: 1212), kinnitas, et kolm neljandikku Pariisi kliimaleppele alla kirjutanud riikidest ei ole võtnud vastu piisavaid abinõusid eesmärkide täitmiseks (Watson jt 2019: 1, Gross 2019: 1212). Siinkohal on probleemseks aspektiks asjaolu, et 70% erinevate riikide lubadustest sõltub jõukamate riikide rahastamisest (Watson jt 2019: 12, Gross 2019: 1212). Kuna mõned riigid, nagu USA ja Austraalia, on vaesematele riikidele sellise toetuse pakkumisest loobunud, on eesmärkide täitmine mõningate riikide jaoks pea võimatuks osutunud (Gross 2019: 1212).

Stabiilne kliima on kogu ökosüsteemi toimimise aspektist peamine mõjutegur ning temperatuuritõusu takistamise üheks olulisemaks teguriks on rahvusvaheline koostöö (Maibach jt 2021: 1).

1.1.3. Kliimapoliitilised rahvaalgatused

Kliimakriisist on saamas üks suurimaid eksistentsiaalseid ohte kogu inimkonnale (Schinko 2020: 20), kui Pariisi kokkuleppe järgselt ei hoita globaalset temperatuuritõusu võrreldes tööstusrevolutsiooni algusaastatega alla 2 °C (Bigas 2019a). Praeguseks seatud süsinikdioksiidi heitkoguste eesmärgid tõstavad globaalset temperatuuri vähemalt 3 °C võrra, mis jääb kaugemale Pariisi lepingus püstitatud eesmärkidest (Sealsamas). Pariisi kliimaleppe eesmärkide saavutamine ja muude sotsiaal-ökoloogiliste väljakutsete lahendamine nõuab suuri muutusi kõigis eluvaldkondades (Schinko 2020: 1). Kliimakriisi ja muude ühiskondlike väljakutsetega tegelemine seisab aga endiselt silmitsi poliitilise ummikuga, mis on tingitud suurkorporatsioonide huvidest ja eesmärgist teenida kasumit. Suurfirmad ei näi hoolivat sellest, millised on nende omakasupüüdliku tegevuse tagajärjed keskkonnale ning seetõttu jäävad keskkonnasäästlikud lahendused tihtilugu tagaplaanile (Schinko 2020: 20). Schinko (2020: 20) artiklis kajastatud 2019. aasta Madridi ÜRO kliimamuutuste konverentsi tulemused on näidanud, et enamasti osutavad kliimapoliitiliste ambitsioonide suurendamisel suurt vastupanu need riigid, kus valitsustel on tihedad sidemed söe-, nafta- ja põllumajandustööstusega. Võimsate tööstusharude individuaalne ja lühiajaline majanduskasumlik mõtlemine lükkab edasi süsinikdioksiidiheite ümberkujundamise ja vähendamise poliitikat, jättes seeläbi juba niigi keerulise ülesande tulevastele põlvetele lahendamiseks (Sealsamas).

Kliimamuutustega mitte tegelemise tõttu on maailm olnud tunnistajaks noorte juhitud liikumiste moodustumisele (Warren 2019 ref Schinko 2020: 20). Need liikumised, millest edukaim on *Fridays for Future*, on saavutanud nähtavuse ja tõmbejõu ning suuresti tänu neile on kliimapoliitika sattunud avaliku vestluse ja tavameedia tähelepanu keskpunkti (Schinko 2020: 20). Lisaks sellele on laienevad liikumised olulised mitte ainult tänu nende

kliimapoliitilisele mõjule, vaid ka seetõttu, et nad loovad demokraatlikult aktiivsete kodanike rühma (Fisher 2019 ref Schinko 2019: 20), keda valitsustel on võimatu eirata.

Fridays for Future liikmed on üles märkinud kolm peamist nõudmist valitsustele, milleks on hoida globaalne temperatuuri tõus alla 1,5 °C võrreldes tööstusrevolutsiooni eelse ajaga, vähendada järk-järgult kasvuhoonegaaside emissiooni hulka, kindlustada kliimaõiglus ning toetada abivajavaid riike ja kolmandaks võtta kuuldavale teadlasi ja käituda vastavalt nende koostatud kliimaraportitele (Nõudmised 2021). Nõudmiste toetuseks kogunes 2019. aasta alguses kokku rühm Saksa, Austria ja Šveitsi teadlasi *Scientists for Future* nime all, kes panid kokku dokumendi, milles avaldati toetust noorte protestijate muredele, kinnitades, et kehtivad kliima ja biosfääri kaitsmise meetmed on sügavalt puudulikud (Hagedorn jt 2019 ref Schinko 2019: 20). Sama aasta lõpuks oli sellele avaldusele alla kirjutanud üle 26 000 teadlase kõigilt teadusaladelt (Schinko 2019: 20). Erinevate kliimaaktivistide koostöös on toodud välja kolm olulist sotsio-ökoloogilist sammu, mida kliimakriisi ümberkujundamisel arvestada (Schinko 2019: 21).

Esimene samm suurema rahvahulga kaasamiseks on teadlikkuse tõstmine kliimakriisi tagajärjel tekkiva eksistentsiaalse riski osas. Alles siis, kui ühiskonna esindajad jõuavad probleemi ühese mõistmiseni, saavad kliimamuutused vajaliku tähelepanu ja mõistetakse kiiret tegutsemisvajadust. Kuna aga kliimamuutuste tagajärjed on piirkonniti erinevad, võib indiviididel olla raske mõista kliimakriisi üldist, eksistentsiaalset ohtu. (Schinko 2019: 21)

Teine samm on seotud juhtimisküsimustega kliimakriisi lahenduste kindlakstegemisel ja rakendamisel. Seda meedet piirab asjaolu, et sageli ei ole kliimakriisi vastu võitlemise rollid ja vastutus selgelt määratletud ning on jaotatud eri valitsemistasandite ja üksikute rühmade vahel. See tähendab, et kuigi potentsiaalsed lahendused on olemas, puudub nende täitmiseks vastutus. (Schinko 2019: 21)

Kolmas samm on seotud individuaalse riskitaju ja tajutava enesetõhususega (Schinko 2019: 21). Selles kontekstis on nii individuaalsel kui ka kollektiivsel tasandil takistusi. Mõlemal tasandil vähendab veendumus, et kliimakriis on peatamatu, käitumuslikke ja poliitilisi reaktsioone kliimamuutustele (Mayer, Smith 2018 ref Schinko 2019: 21). Kui üksikisikutel või gruppidel tekib tunne, et nende aktiivsusel pole mõju kliimamuutuste poliitikale ja praktikale, kogevad nad pettumust, mis omakorda piirab nende motivatsiooni ja tahet tegutsemiseks (Schinko 2019: 21-22).

Kuigi kliimakriisi leevendamiseks ja sellega kohanemiseks on paika pandud olulised üksikud meetmed, on õigete raamtingimuste olemasolu veelgi vajalikum (Schinko 2019: 21-22). Õigete struktuuride, näiteks riiklike ja riikidevaheliste maksu- ja subsiidiumiskeemide loomine on oluline, sest ei piisa vaid elanikkonna võetud individuaalsetest meetmetest, et vähendada globaalse soojenemise ärahoidmiseks kasvuhoonegaaside heitkoguseid vajalikul määral (Schinko 2019: 22).

Sellest võib järeldada, et kliimakriisi ennetamisel on võtmetähtsus nii teadlikul ühiskonnal ehk informeeritud ja tegutsevatel indiviididel, kes kõik koos moodustavad terviku kui ka valitsustel, kellel on inimkonna ees suur vastutus kliimaaktiivsete osapoolte nõudmiste arvestamisel ja ellu viimisel (Schinko 2019: 22). Schinko (2019: 22) artiklis toodi välja, et institutsioonid, reeglid, konventsioonid ning erinevad protsessid, mille abil poliitilisi otsuseid vastu võetakse ja rakendatakse, on vajalikud, kuid tugevalt alaarenenud. Valitsuses vastu võetavad otsused peavad kaasama ka erinevaid teadlaskondi, turuosalisi ja erineva taustaga kodanikke.

1.2. Käitumine ja hoiakud seoses kliimamuutustega

Mitmete teadlaste ja akadeemikute tööde põhjal ollakse nüüdseks veendunud, et kliima kiire muutumise põhjustajaks on eelkõige inimtegevus, täpsemalt õhku paiskunud kasvuhoonegaaside suurenenud kontsentratsioon (IPCC 2007: 3). Lisaks teadlastele ja akadeemikutele on seda väitnud ka mitmed Nobeli preemia laureaadid, kelle sõnul võivad kliimamuutused ohustada tulevikus kogu maailma rahu (Duchi jt 2020: 1).

Mure kliimamuutuste pärast on aina kasvamas, kuid vaatamata sellele usuvad vähesed inimesed võimalusse tagajärgi edukalt leevendada (Duchi jt 2020: 1). See uskumine on suuresti ka põhjuseks, miks tegeleb vaid väike osa rahvastikust kliimamuutuste leevendamise katsega (Sealsamas). See vastuolu teadlikkuse ja tegevuse vahel on suureks väljakutseks keskkonnaprobleemide lahendamisel (Gifford 2011 ref Duchi jt 2020: 1).

Uuringud on näidanud, et inimeste käitumist muudab rohkem isiklik kogemus ja kokkupuude probleemiga, kui lihtsalt teaduslik info muutuste ja tagajärgede kohta (Duchi jt

2020: 1). Erinevalt pikaajalisest arvamusest, et inimmeelt juhivad ratsionaalsed otsused (Peters 2015 ref Brosch 2021: 15), on tänapäevaks jõutud järeldusele, et inimese käitumist, saadud teabe töötlemist ja otsuseid mõjutavad ja juhivad eelkõige tunded ja emotsioonid (Lerner 2015: 807). Kuna kliimamuutused on tihtipeale inimeste jaoks tihtipeale liiga abstraktne ja kaugel teema (Weber 2006 ref Brosch 2021: 16), on sellega kaasnevad emotsioonid ebamäärase tuleviku suhtes ka hoomamatamad ning raskemini käsitletavad (Brosch 2021: 16).

Alates 2018. aastast on kliimamuutused sattunud tänu Greta Thunbergile aina suurema tähelepanu alla peale seda, kui sama aasta augustis hakkas tüdruk Rootsi parlamendihoone ees meelt avaldama, lubades jätkata seni, kuni Rootsi valitsus hakkab kinni pidama 2015. aasta Pariisi kliimaleppest, kus seati eesmärgiks vältida ülemaailmse temperatuuri tõusu rohkem kui 1,5 °C üle tööstusajastu eelse taseme (Nevett 2019). Rootsi tüdruku streikimise põhjuseks on sügav mure kliimamuutustega tegelematuse pärast, mille tagajärjel ei ole tulevikus võimalik elada samaväärses elurikkas ja kvaliteetses keskkonnas (Woodward 2020).

2014. aastal esines toona 25-aastane poeet ja kliimaaktivist Kathy Jetñil-Kijiner ÜRO kliimakonverentsi avamisel võimsa kõnega, milles ta kutsus üles valitsusi astuma aktiivsemaid samme kliimamuutuste vähendamiseks ning lubas anda enda panuse samaväärselt hea tuleviku eest võitlemisse (Bowman 2020). Kuigi kõne tõi delegaatide silmadesse pisarad ja pani nad naise sõnade üle aplodeerima, ei järgnenud sellele ühtegi silmnähtavat kliimamuutuste vähendamisega seotud sammu (Sealsamas). Greta Thunbergi enda sõnade järgi on ta tulnud tänavatele streikima, sest tema mõistmist mööda ei tehta kliimakriisi peatamiseks midagi (Morrison 2020). Selline valitsustepoolne tegevusetus näitab kliimaaktivistidele, kui oluline on nende panus, sest minevik on näidanud, et vaatamata üleskutsetele tegutsevad kõrgemad võimukandidjad jätkuvalt edasi nii, nagu ei tuleks kunagi teadlaste hoiatatud katastroofe (Bowman 2020).

Kuigi inimtegevuse tagajärjel on Maa muutunud juba aastatuhandeid, on möödunud sajandite jooksul nende muutuste mõjud saanud nähtavaks kogu maailmas (Aguiar jt 2018: 38) ning Rootsi tüdruku algatatud meeleavaldused on pannud paljud inimesed üle kogu maailma antud probleemile silma vaatama. Kliimaaktivistide korraldatud kliimastreigid ning föderaalsed kohtuasjad, mis nõuavad valitsuse tegevust kasvuhoonegaaside heitkoguste

vähendamiseks, näitavad selgelt, et noored on ärevil oma kollektiivse tuleviku pärast. (Wu jt 2020: 435)

1.2.1. Kliimamuutustega võitlemist mõjutavad psühholoogilised tegurid

Kliimamuutused on olnud riikliku prioriteedina alati madalamad kui muud majanduslikud ja sotsiaalsed probleemid, kuid sellele vaatamata on avalikkuse surve erinevatele riiklikele heitkoguste vähendamise poliitikatele endiselt suur (Smith, Leiserowitz 2014: 938). Seoses sellega on teadlased uurinud mitmeid tegureid, mis mõjutavad avalikkuse reageerimist riskidele ja ohtudele ning jõudnud järeldusele, et lisaks füüsilistele mõjudele on kliimamuutustel ka psühholoogiline mõju (Stanley jt 2021: 1). Kliimamuutustest põhjustatud loodusõnnetused võivad esile kutsuda otseseid psühholoogilisi häireid, mis väljenduvad kurbuse, ärevuse, viha, depressiooni, stressi ja muude emotsionaalsete seisundite vormis, kuid ka kaudne kokkupuude taoliste uudistega võib mõjuda sama raskelt kui õnnetustega otseselt kokku puutumine (Stanley jt 2021: 1, Wu jt 2020: 435). Olenevalt emotsioonist võivad inimesed muutuda teema vastu skeptilisteks või tundetuks, eitades probleemi täielikult (Fritze jt 2008: 5), kuid emotsioonid võivad mõjuda ka hoopis vastupidiselt, pannes inimesed oma käitumisharjumusi muutma (Duchi jt 2020: 2) või viies nad tänavatele meelt avaldama (Anton 2021). Kliimastreikidel osalejate peamiseks stiimuliks on hirm keskkonna, inimkonna, teiste liikide ja enda heaolu pärast (Sealsamas).

Kuna kliimamuutustest tulenevad vaimse tervise seisundid on võrdlemisi uus nähtus, siis on alles vähe uuritud asjaolu, millised on meedia ja valitsuse uudiste poolt esile kutsutud emotsioonid seoses kliimamuutuste vastu võitlemisega ning kui suurel määral neid esineb (Stanley jt 2021: 1). Siiski on selge, et eelkõige mõjutavad sellised uudised noori, kes on võrreldes täiskasvanutega oma füüsilises ja psühholoogilises arengus mõjutustele vastuvõtlikumad (Wu jt 2020: 435).

Emotsioone on määratletud kui intensiivseid ja lühiajalisi tundeid, millel on kindel põhjus ja selge kognitiivne ehk tunnetuslik sisu ning millega kaasneb mõju ehk tagajärg. Mõju viitab üldisemale positiivsele või negatiivsele tundele. Näiteks viha ja hirm võivad tekitada sarnase

negatiivse mõju, kuid on erinevad emotsioonid, millel on eraldi põhjused, füsioloogiline väljendus ja kognitiivne sisu. (Forgas 1992 ref Smith, Leiserowitz 2014: 938)

Erinevate negatiivsete emotsioonide aktiveerimisaste on erinev ning seda on oluline mõista, sest vähem aktiveerivad emotsioonid viivad tajutavast ohust eemaldumiseni, samas kui aktiivsemad emotsioonid motiveerivad käitumist ohu vähendamiseks või sellega tegelemiseks. Sotsiaalpsühholoogia viitab otseselt sellele, et viha on tugevaim emotsioon, mis ajendab kliimamuutuste lahendustega tegelema, samas kui teised negatiivsed emotsioonid seda teha ei pruugi. (Stanley jt 2021: 1)

Stanley jt (2021: 4) artiklis välja toodud andmete põhjal selgus, et kui ärevusel ja depressioonil on heaolule negatiivne mõju, siis viha kogemisega kaasneb tihtipeale väiksem võimalus depressioonile, ärevusele ja stressile. Lisaks sellele on artiklis mainitud, et viha tagajärjeks on suurem osalus nii isiklikus kui ka kollektiivses kliimameelses käitumises, samas kui depressioon ja ärevus ennustavad madalamat seotust kollektiivse tegevusega.

Emotsioonide väljendamine on keskkonna stressoritega toimetuleku üks vorm, mis siinkohal suurendab keskkonnameelset käitumist (Homburg, Stolberg 2006 ref Stanley jt 2021: 4). Ka ärevus on üks emotsioonidest, mis mõjutab inimeste käitumist (Panu 2020: 5). Ökoärevuseks, kliimamuutuste ärevuseks või kliimaärevuseks nimetatud terminid kirjeldavad ülemaailmse kliimakriisi ja keskkonnakatastroofi ohuga seotud tulevikuvaatelist emotsiooni, mis on tihedalt seotud hirmu ja murega ning mis tekib märkimisväärse ebakindluse tagajärjel (Groupe, Nitschke 2013 ref Panu 2020: 2, Wu jt 2020: 435). 2018. aasta sügisest on erinevates meediakanalites üha rohkem arutelusid öko- ja kliimaärevuse ümber ning selle üheks keskpunktiks on olnud Rootsi kliimaaktivist Greta Thunberg, kes on avalikult rääkinud ärevusest, mis on tekkinud kliimamuutustega seotud probleemide süvenemise tagajärjel (Thunberg jt 2020 ref Panu 2020: 2).

Nii ärevus kui ka viha on liikumapanevaks jõuks eelkõige inimestele, kes tunnevad tugevat ühendust loodusega ning kellel on samal ajal tugev keskkonnaidentiteet, mis tähendab, et inimene tajub end keskkonna nimel toimuva poliitilise võitluse osana (Capaldi jt 2014 ref Mackay 2021: 1). Teisisõnu on osade inimeste jaoks kuulumine looduskeskkonda kui tervikusse osa nende identiteedist ja enesemääralusest (Frantz, Mayer 2014, Restall, Conrad 2015 ref Mackay 2021: 2). 2018. aastal alguse saanud keskkonnaliikumise *Fridays for Future* liikmed on tugevalt orienteeritud looduse kaitsmisele, kuna psühholoogiliselt näevad nad end looduse kui terviküsteemi osana. Sellest võib järeldada, et kliimaaktivistid on

muutunud viimaste aastatega aina ekstreemsemaks, peatades liiklust (Dwyer 2019) ning streikides nii päeval kui ka öösel nädalate kaupa parlamendihoonete ees (Hennessy 2021), kuna nad tunnevad, et valitsuse mitte tegelemine kliimamuutustega ohustab mitte ainult keskkonda, vaid ka aktivistide endi identiteeti.

Mure on samuti üks emotsioonidest, mis paneb inimesed reageerima. Smith'i ja Leiserowitz'i (2014: 943) läbi viidud uuringu põhjal võib teha järelduse, et mure globaalse soojenemise pärast paneb inimesed suurema tõenäosusega toetama riiklikku kliima- ja energiapoliitikat. Moser (2007 ref Smith, Leiserowitz 2014: 944) väidab, et hirm võib põhjustada suhtumise ja käitumise muutusi olukordades, kus üksikisikud tunnevad end muude tegurite kõrval isiklikult ohustatuna.

Smith'i ja Leiserowitz'i (2014) artiklis toodi välja, et ka positiivsed emotsioonid mängivad olulist rolli kliimamuutuste vähendamise toetamisel. Tugevaimateks positiivseteks emotsioonideks loeti siinkohal huvi ja lootust (Sealsamas). Lisaks sellele motiveerib inimesi ka "õige asja" tegemise tunne (Roeser 2012 ref Smith, Leiserowitz 2014: 945).

Lootustunde propageerimine keskkonnapoliitikas võib osutuda kasulikuks lähenemiseks kliimamuutustest teavitamiseks nii inimeste tervise kui ka nende kaasamise mõttes. On leitud, et selline kasumit raamistav lähenemine ehk positiivsetele muutustele keskendumine soodustab positiivsemat suhtumist kliimamuutuste leevendamisse, millele järgnevad muutused harjumustes (Spence, Pidgeon 2010 ref Smith, Leiserowitz 2014: 945).

Kliimamuutuseid tajutakse sageli ajas ja ruumis eemal oleva ohuna ning seetõttu on käitumisharjumuste tagamaade mõistmine oluline, et teada, milline lähenemine vähendab elanike soovi panustada individuaalselt või kollektiivselt kliimamuutuste vähendamisse ning võib osutuda kogukonna heaolule ja vaimsele tervisele potentsiaalselt ohtlikuks (Smith, Leiserowitz 2014: 945). Lisaks sellele annab see mõistmise, et konkreetse käitumise edendamiseks või pärssimiseks mõeldud poliitika edu sõltub osaliselt inimeste emotsionaalsest reageeringust nendele poliitikatele ja kuidas nad on raamistatud (Stanley jt 2021: 4). Seetõttu võib lugeda üheks väljakutseks kliimamuutustega võitlemisel ka seda, kuidas tuua kõige paremini välja just need võimsad motivaatorid, mis edendaks üldsuse käitumist kliimamuutuste lahendamisel (Panu 2020: 1).

1.2.2. Eestlaste suhtumine kliimamuutustesse

Kliimamuutustega kaasnevad tagajärjed varieeruvad üle maailma, sõltudes suuresti piirkonnast ja sealsetest oludest ning seetõttu on inimeste teadlikkus ja suhtumine kliimamuutustesse riigiti väga erinev (Tagajärjed 2021).

2020. aasta teises pooles ilmunud Keskkonnaministeeriumi poolt tellitud Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring on uusim selletaoline küsitlus, mille tulemustes on välja toodud hinnang praegusele keskkonna olukorrale ja keskkonnainstitutsioonide usaldusväärsus. Lisaks on esitatud peamised probleemkohad elanike silmis, arusaamad keskkonnakaitsest, elanike keskkonnateadlikkus, enesehinnanguline keskkonnasäästlik käitumine, keskkonnavaline informeeritus, tajutud osalus keskkonna-alaste otsuste tegemisel, metsandusalased hoiakud ja teadmised ning teadlikkus kliimamuutustest. (Eesti elanike keskkonnateadlikkuse... 2020: 4)

Uuringu tulemustes selgus, et 81% elanikest on paari viimase aasta jooksul muutunud keskkonna suhtes tähelepanelikumaks (Eesti elanike keskkonnateadlikkuse... 2020: 13), kuid võrreldes 2018. aastal läbi viidud uuringuga hinnatakse oma keskkonnateadlikkust väiksemaks (Sealsamas: 58). See võib olla tingitud kasvanud ootustest oma teadlikkusele, sest keskkonnateemad on kogunud tähelepanu ning muutunud aastatega prioriteetsemaks (Sealsamas). 2020. aasta küsitlusest tuli välja, et keskkonnateadlikkusega seostatakse eelkõige loodusest hoolimist, kuid ka keskkonna hoidmist, huvi keskkonnahoii vastu, rohelist eluviisi, vastutustundlikkust, taaskasutus-elustiili, korrektset jäätmete käitlemist ning informeeritust keskkonnateemadest (Sealsamas: 12). Keskkonnaprobleemidena nimetati 2020. aasta keskkonnateadlikkuse uuringus kõige sagedamini looduse reostust ja saastatust, metsade ülemajandamist ning veekogude reostust (Sealsamas 2020: 13-14).

2019. aasta aprillis Euroopa Komisjoni taotletud Kliimamuutuste raporti tulemuste kohaselt ei pidanud eestlased kliimamuutuseid nii tõsiseks probleemiks kui seda tegid ülejäänud Euroopa Liidu rahvad (Eurobaromeeter 2019). 2020. aasta uuringust selgus, et kliimamuutusi peetakse küll tõsiseks probleemiks, kuid probleemi nähakse pigem muu maailma kontekstis kui kohalikul tasandil (Eesti elanike keskkonnateadlikkuse... 2020: 125). Kliimamuutuste teadvustamine on tugevalt seotud sellega kaasnevate tagajärgede tajumisega, nagu muutused aastaaegades, temperatuurikõikumised ning sademete ja

üleujutuste sagedus (Bojovic 2014: 5). Eestimaalaste neutraalse või madala huvi suhtumise üheks põhjuseks võib olla vähene teadlikkus kliimamuutustega seotud probleemidest (Eurobaromeeter 2019). Teisalt võib asi olla pragmaatilises suhtumises, et üksikisikuna ei olda võimelised kliimamuutuseid leevendama (Sealsamas). Oma osa on ka kliimamuutuste hoomamatusel, mis muudab probleemi suuresti abstraktseks (Kliimamuutuste leevendamisse saab... 2013). Üks suurimaid väljakutseid kliimamuutuste vähendamisse on käitumisharjumuste muutmine, et põimida keskkonnasäästlikumaid tegevusi igapäevastesse tegemistesse (Sealsamas). Kliimasäästliku eluviisi juurutamiseks piisab esialgu väga lihtsatest sammudest, mis vähendavad atmosfääri paisatavate kasvuhoonegaaside heitkoguseid ning mis inimeselt vaid pisut teadlikkust ja harjumusmuutrite muutmist nõuavad (Sealsamas).

2018. aasta Eurobaromeetri uuringus väitis 47% vastanutest, et nad on viimase kuue kuu jooksul rakendanud kliimamuutustega võitlemiseks isiklike meetmeid (Eurobaromeeter 2019). Konkreetsete näidetena toodi tuua jäätmete vähendamist ja sorteerimist, ühekordselt kasutatavate esemete tarbimise vähendamist, kodumasina ostmisel selle energiatarbimisega arvestamist ja ühistranspordi kasutamist (Sealsamas). 2020. aasta uuringust järeldusid Eurobaromeetri uuringuga sarnased tulemused. Keskkonnasäästlikest tegevustest on elanikud kõige enam omaks võtnud prügi ja jäätmete sorteerimise, ühekordselt kasutatavate esemete, nagu kilekotid ja kõrred, vähendamise, (Eesti elanike keskkonnateadlikkuse... 2020: 14) ja autole alternatiivsete transpordivahendite eelistamise (Sealsamas:15). Lisaks sellele pööratakse rohkem tähelepanu toidu ostmisele, et vähendada ära visatava toidu hulka (Sealsamas: 14) ning aina enam eelistatakse kodumaist, mahe ja ausa kaubanduse märgisega toidukaupu (Sealsamas: 15).

2018. aasta uuringus leidis enamus vastajatest, et kliimamuutuste vähendamisega peaks eelkõige tegelema valitsus. Suur osa vastanutest arvas, et valitsus peaks pakkuma toetust energiatõhususe parandamiseks ning seadma konkreetsemad sammud taastuvenergia kasutamise suurendamiseks ja 2050. aasta kliimaneutraalsuse saavutamiseks (Eurobaromeeter 2019). Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuringust (2020: 11) selgus, et vaatamata mõningatele puudujääkidele teadlikkuses, on keskkonnateemad muutunud inimeste jaoks varasemate aastatega võrreldes olulisemaks. Samas tuli välja, et keskkonnasäästlik käitumine avaldub pigem tagajärgedega tegelemises kui keskkonnakahju tekkimise ennetamises, mille hulka kuulub oma käitumisharjumuste muutmine (Sealsamas).

2. MATERJAL JA METOODIKA

2.1. Valimi kirjeldus

Valimi moodustasid 14 intervjueeritavat. Intervjueeritavate valikul lähtuti põhimõttest, et kõigi osalejate käitumine oleks otseselt või kaudselt seotud kliimamuutuste vastu võitlemisega. Kliimamõju vähendamine on tihedalt seotud keskkonnavalaste käitumisharjumuste ning vastutustundliku tarbimisega (Kallas 2019) ning sellest tulenevalt kuulusid intervjueeritavad kolme erinevasse keskkonnateemadega tegelevasse organisatsiooni: *Fridays for Future*, Eesti Maaülikooli Keskkonnakaitse Üliõpilaste Selts ja Keskkonnaministeeriumi Noorte Keskkonnanõukogu. Töö autor kasutas eesmärgipärast valimit, et leida intervjueeritavad, kes omavad antud teema kohta kõige rohkem infot. Sellest lähtuvalt oli intervjueeritavate hulgas nii organisatsioonide eestvedajaid kui ka aktiivseid liikmeid, kes panustavad igapäevaselt oma aega kliimamuutustega võitlemisse.

Intervjueeritavad valiti üle kogu Eesti, et uuringu tulemused oleksid mitmekülgsed, ning nende vanus varieerus kolmeteistkümnest kolmekümne kahe eluaastani. Intervjueeritavatest kaks olid mehed ja kaksteist olid naised. Kõrgeim omandatud haridustase vaheldus olenevalt vanusest algharidusest magistrikraadini (tabel 1).

Tabel 1. Uurimistöös osalenud intervjueeritavate valim

Intervjueeritav	Vanus	Haridustase
I1	23	Bakalaureusekraad omandamisel
I2	21	Magistrikraad omandamisel
I3	32	Magistrikraad omandatud
I4	25	Kutsekeskharidus omandatud
I5	22	Bakalaureusekraad omandatud
I6	21	Bakalaureusekraad omandamisel
I7	32	Rakenduskõrgharidus omandatud
I8	18	Keskharidus omandamisel
I9	27	Keskharidus omandamisel
I10	18	Keskharidus omandamisel
I11	21	Bakalaureusekraad omandamisel
I12	24	Rakenduskõrgharidus omandatud
I13	24	Bakalaureusekraad omandamisel
I14	13	Põhiharidus omandamisel

Konfidentsiaalsuse huvides ei ole käesolevas bakalaureusetöös välja toodud intervjueeritavate nimesid. Intervjueritud kliimateemadega tegelevad inividid on tähistatud vastava koodiga.

2.2. Andmete kogumine

Andmete kogumise protsessi algusetapiks oli poolstruktureeritud intervjuude jaoks küsimuste koostamine. Intervjuu küsimustiku koostamiseks tutvus töö autor erinevate teadusartiklitega kliimamuutustest, nende olemusest ja käitumisharjumuste liikumapanevast jõust.

Küsimuste koostamisel lähtuti kasutatud teadusartiklitest saadud materjalist ja autori moodustatud uurimisküsimustest, et panna kokku parimad võimalikud küsimused, mis annaksid intervjueeritavatele võimaluse jagada oma mõtteid, kogemusi ja arvamusi. Intervjuu küsimused moodustati vastavalt bakalaureusetöö uurimisküsimustele ning need koondati erinevate teemaplokkide alla (lisa 1). Teemaplokkideks on kliimaaktiivsete indiviidide käitumisharjumused ja psühholoogilised tegurid, mis on nende käitumisharjumuste käimapanevaks jõuks, intervjueeritavate isiklikud eesmärgid ning ootused valitsuse tegevusele. Iga teemaploki all oli kaks kuni kolm avatud küsimust, tänu millele oli võimalik saada igast teemast vastav ülevaade.

Poolstruktureeritud intervjuudele omaselt oli intervjuerijal võimalik vajadusel küsida täpsustavaid küsimusi ning muuta küsimuste järjekorda lähtuvalt intervjueeritava vastustest (Flick 2009: 156). Intervjueritavad ei saanud küsimusi ette, vaid kuulsid neist esmakordselt intervjuu käigus, tänu millele võib öelda, et uurimistöös osalejad ei olnud oma vastustes kallutatud. Morse jt (2002: 18) artiklis kvalitatiivsete uuringute usaldusväärsuse kohta on välja toodud, et uurija avatus, loovus ja valmidus loobuma oma subjektiivsest arvamusest on olulised omadused optimaalse usaldusväärsuse ja andmete kehtivuse saavutamiseks ning seda joont jälgis ka töö autor antud bakalaureusetöö koostamisel.

Iga intervjuu toimumisaeg lepidi kokku emaili teel vastavalt intervjuu läbiviija ja intervjueeritava ajakavale. Kõik intervjuud viidi läbi videokonverentsi tarkvara Zoom vahendusel ning need salvestati samas programmis edasise transkribeerimise ja kodeerimise eesmärgil kirjalikule kujule. Transkribeerimisel kasutati TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris välja töötatud täisautomaatset kõnetuvastussprogrammi (Alumäe jt 2018), mis muutis helifail tekstiks, milles hiljem viidi läbi vastavad parandused. Selle tulemusena valmis 159 leheküljeline ja 47243 sõnaline analüüsiv materjal.

Töö autor viis 2021. aasta märtsis läbi 14 poolstruktureeritud intervjuud kliimateemadega tegelevate indiviididega. Intervjuude kestus varieerus alates 23 minutist kuni 1 tunni ja 4 minutini, keskmiselt kestis intervjuu 47 minutit.

2.3. Andmete analüüs

Bakalareusetöö teine osa ehk metoodika peatükk on üles ehitatud kvalitatiivse uurimusena. Kvalitatiivse uurimuse eesmärk on mõista sotsiaalselt nähtust ja leida sellele põhjendus ning sellele omaselt on töös uuritu mõte teadmiste hankimine inimsüsteemide paremaks mõistmiseks (Õunapuu 2014: 52-53). Töös on uuritud inimeste kogemusi ja seda, millise tähenduse nad on oma kogemusele andnud. Andmekogumismeetodina on kasutatud poolstruktureeritud intervjuud, kus lähtuti ette valmistatud küsimustest, kuid mis andis võimaluse uuritavalt küsida ka lisaküsimusi.

Andmeanalüüsi esimese sammuna peale transkribeerimist loeti intervjuu läbi, et mõista kogu intervjuu sisu ühe tervikuna. Sellele järgnes valikuline transkribeerimine, mis tähendab, et sõna-sõnalt on transkribeeritud kõik see, mis on seotud uurimisküsimustega (Linno 2021a). Muud teemad, mis intervjuus osaleja rääkis, kuid mis ei olnud antud uurimistööga seotud, on jäänud transkribeerimata. Transkribeerimisele järgnes temaatiline analüüs, mille eesmärgiks oli üles leida intervjuudes välja toodud tähendused ja arusaamad (Kalmus jt 2015) ning välja selgitada, mida intervjuueeritavad on pidanud oluliseks selle teemaga seoses rääkida ja kuidas nad seda tõlgendavad. Analüüsi tegemisel on töös kasutatud induktiivset avatud kodeerimist, mis on andmetest lähtuv analüüs, mille puhul on koodid, kategooriad ja täpsemad uurimisküsimused tuletatud konkreetsetest intervjuude käigus saadud andmetest (Kalmus jt 2015). Koodiks on antud töös märksõnad ja laused, millega tähistatakse uurimistöö seisukohast olulisi lauseid või teemasid. Koodid on olulised kogutud teksti terviklikuks mõistmiseks ja selles orienteerumiseks (Gibson, Brown 2009: 8) ning see võimaldas teksti osasid paremini mõista ja leida seeläbi tõlgendusi, mis esmapilgul võisid jääda märkamatuks (Linno 2021b).

Bakalareusetöös kasutatud kvalitatiivne metoodika valiti uuritava teema sügavuti mõistmiseks. Metoodika võimaldas hästi välja selgitada kliimaktiivsete inimeste käitumise põhjuse, mis annab hea sisendi tulevastele kvantitatiivsetele uuringutele, mis võimaldaks mõista nende põhjuste paikapidavust laiemas kontekstis. Järgnevas peatükis käsitletakse detailselt antud uuringu tulemusi ja tuuakse välja, millised on intervjuueeritavate keskkonnaalased käitumisharjumused ja nende psühholoogilised tagamaad, millised on nende isiklikud eesmärgid ja millised on nende ootused valitsuse tegevusele.

3. TULEMUSED JA ARUTELU

3.1. Keskkonnavalased kätumisharjumused ja nende tagamaad

Kliima on paljude erinevate tegurite koosmõjust moodustuv tervik (Kallas 2019) ning seetõttu on keskkonnavalased kätumisharjumused tugevalt põimitud ka kliimamuutuste vähendamisega. Tsiteerides kunstiajaloolast Karol Kallast (2019): *“Inimeste kliimamõju vähendamine ei alga hirmkallist rohelisest elektrist, mille tehnoloogia on veel kaugel küpsusest, vaid kõige lihtsamast enese ökojalajälje kokkutõmbamisest”*, võib teha järelduse, et keskkonnavalased kätumisharjumused ning vastutustundlik tarbimine, mis mõlemad on antud peatükis kajastatud, on kliimamuutuste vähendamise seisukohalt ühed peamised tegurid.

Bakalaureusetöös intervjuueeritud kliimaaktiivsed inividid on toonud isiklike meetmetena välja erinevad keskkonnavalased kätumisharjumused. Paremaks mõistmiseks on harjumused jagatud nelja kategooriasse, milleks on tarbimis-, liikumis-, toitumisharjumused ja muud harjumused, mis eelmise kolme alla ei kuulu (tabel 2).

Tabel 2. Intervjueeritavate keskkonnaalased käitumisharjumused

Keskkonnakäitumisharjumused			
<p><u>Tarbimisharjumused</u></p> <ul style="list-style-type: none"> jäätmete sorteerimine ühikordselt kasutatavate esemete tarbimise vähendamine riiete ostmine taaskasutuspoodidest riiete parandamine ja ümberõmblemine esemete uus- ja taaskasutus keskkonnasäästliku energiapaketi eelistamine päikesepaneelide kasutamine 	<p><u>Liikumisharjumused</u></p> <ul style="list-style-type: none"> autole alternatiivse transpordivahendi eelistamine välismaaareiside asemel kodumaa avastamine 	<p><u>Toitumisharjumused</u></p> <ul style="list-style-type: none"> kodumaise toidu eelistamine taimse toidu eelistamine toidu kasvatamine oma kodu võimaluste piires 	<p><u>Muud harjumused</u></p> <ul style="list-style-type: none"> loodus- ja keskkonnateemaliste ürituste korraldamine vabatahtlik tegevus loodus- ja keskkonnakaitse-organisatsioonides

Intervjueeritavate vastuste põhjal võib väita, et kõik intervjueeritavad rakendavad oma elus keskkonnasäästlikke harjumusi, pidades seda oluliseks osaks sotsiaalsest vastutusest. Kolm vastanut tõid välja, et uute käitumisharjumuste loomine ja vanade ümberkujundamine on tulnud suuresti loomulikult ega ole kaasa toonud ületamatuid lisapingutusi.

“/.../ minu jaoks on loomulik seda teha, mida ma juba teen. See on juba minu käitumise ja harjumuste osa niimoodi elada.” (I8);

“On mingeid asju, mis on saanud lihtsalt osaks elust /.../ ja kui ma kuulsin hiljem, et see on väga positiivne maailmale, siis ma olin õnnelik.” (I11);

“/.../ ma mõtlen rohkem oma tegudele ja ma mõtlen oma järgmised sammud läbi. /.../ Aga see ei ole kuidagi raskendatud ja see tuleb iseenesest.” (I14)

Erinevalt kolmest eelmisest intervjueeritavast mainis indiviid I3, et muutused on kaasa toonud teatud ebamugavust, kuigi siinkohal tõi ta välja, et muutused käitumisharjumustes on olnud kergemad tulema, kui nende taga on kindel eesmärk.

“Jah, ta teeb elu natukene ebamugavamaks, aga minu jaoks ei ole see probleem, sest minu mõistus mõtleb need asjad juba läbi ja näeb suuremat seost ja pikemat perspektiivi. Isiklik mugavus ei kaalu üles seda, mis minu tegevusest kasu on /.../ ebamugavus on minu jaoks

ebaoluline. Lõpuks, kui ei ole korralikku elatavat ja elavat planeeti, siis mis vahet sel on, kas mul on mugav või ei ole.” (I3)

Intervjuude käigus mainiti ka asjaolu, et ebamugavust ei tekita mitte käitumisharjumused ise, vaid hoopis eristumine teistest ja sellega kaasas käiv tähelepanu.

“Kõige tüütum osa ongi see, et mind peetakse veidraks, /.../ massist eralduvaks, mis on kergelt ebamugav. Aga nende valikute endi pärast minu meelest küll ei ole ebamugavam.” (I10)

Ebamugavus ei ole takistuseks, mida ei ole võimalik ületada ning kuigi harjumuste muutmine võib tunduda ebamugav, ei näe antud bakalaureusetöös osalejad, et see takistaks neil uusi harjumusi loomast. Mitmed vastajad olid arvamusel, et individuaalsel tasemel oma keskkonnaalaste käitumisharjumuste muutmine on suur samm kliimamuutuste vähendamisse, eriti kui harjumusi rakendab üha suurem hulk kodanikke.

“Kui igaüks panustaks oma käitumisega kliimamuutuste vähendamisse, oleks mõju väga suur.” (I10);

“Kui inimesed individuaalselt teevad midagi, siis see üldpildis väga suurt mõju ei avalda, aga kui aina rohkem ja rohkem inimesi hakkavad tegema individuaalselt mingeid muutuseid, siis see võib lõpuks suure muutuseni viia.” (I14)

Üks intervjuueeritav oli arvamusel, et kliimamuutuste vähendamiseks on siiski vaja jõulisemaid meetmeid, kui lihtsalt käitumisharjumuste muutmine, tuues välja, et olulisem mõju on kõrgematelt võimupositsioonidelt tulevatel muudatustel.

“/.../ Võimul on suurem jõud muutusi ellu kutsuda kui inimesel, kes ei ole võimupositsioonil parasjagu.” (I9)

Nagu tabelis 2 näidatud, on antud bakalaureusetöös osalejate üheks keskkonnalaseks panuseks ka vabatahtlik tegevus keskkonna- ja looduskaitseorganisatsioonides ning samateemaliste ürituste korraldamine. Seeläbi soovitakse panustada nii isiklikul tasandil süvenenumalt kliimamuutuste vähendamisse kui ka tõsta kaaskodanike teadlikkust ning muuta seeläbi rohkemate kodanike käitumisharjumusi keskkonnasäästlikumaks. Nagu varasemalt välja toodud, on suurema rahvahulga kaasamise esimeseks sammuks teadlikkuse tõstmine. Ka intervjuude käigus mainiti, et just arusaam kliimamuutuste tõsidusest paneb inimesed oma käitumisharjumusi muutma.

“Mida rohkem sa tead, seda rohkem sa mõistad, miks sa pead seda tegema.” (I2)

Kuigi kõik intervjuueeritavad panustavad ühel või teisel moel vabatahtlikkusse tegevusse erinevates keskkonna- ja looduskaitseorganisatsioonides, ei ole mitte kõik soovinud sellest teha oma eesmärgi, kuid tunnevad sellele vaatamata kohustust anda oma aktiivne panus kliimamuutuste vähendamisse.

“/.../ ei ole sellist varianti, et kui ma praegu ei tegele keskkonnaprobleemidega ja pärast keskkonnaprobleemid ei tegele minuga ka.” (I10)

Noorim intervjuueeritav (I14) tõi välja, et kuna tal puudub võimalus poliitikas osalemiseks ning tema häält ei võeta vanuse tõttu kuulda, siis pakub aktivism tunnet, et tema teod loevad ning sõnum jõuab seeläbi ka teiste kodanikeni.

“/.../ mina noorena ei saa näiteks poliitikas osaleda, aga ma saan olla aktivist.” (I8)

2018. aastal Greta Thunbergi algatatud kliimastreigid on üks kõige avalikum viis kliimamuutustele tähelepanu juhtida. Eestis on iganädalased meelevaldused toimunud alates 2019. aasta märtsi ülemaailmsest kliimastreigist. See tähendab, et nüüdseks on meelevaldused toimunud Eestis igal reedel juba kaks aastat, mis näitab, et aktivistid soovivad kõrgematelt võimuorganitelt tähelepanu pööramist kliimamuutustele ega taandu enne, kui hakatakse kinni pidama 2015. aasta Pariisi kliimaleppest, milles lubati vältida ülemaailmse temperatuuri tõusu 1,5 °C üle tööstusajastu eelse taseme (Nevett 2019).

Intervjuueeritav I6 tõi välja, et kodanike sõnumi väljendamises on oluline roll meelevaldustel, kus soovitakse valitsuse aktiivsemat tegutsemist kliimamuutustega võitlemise osas.

“/.../ see loob avalikku survet ja see järjepidevus, see viha ja kurbus ja lootusetus, mida need streigid väljendavad, annavad kindlasti enda sõnumi edasi sellega. Ning kuna poliitikuid tegutsevad ikkagi rahva arvamuse järgi ja meeletuse järgi, siis kui nad näevad, et meil tulevad valijad peale, kes on nõus mitte kooli minema ja jalgu trampima Riigikogu ees, siis neil ei ole teist valikut, kui enda meelt muuta rohelisemaks.” (I6)

Kuigi kõik intervjuueeritavad ei ole füüsiliselt kliimastreikidest osa võtnud, väljendas iga intervjuueeritav toetust nende toimumisele ning tõi välja meelevalduste positiivseid jooni ning mõju. Meelevaldusi peetakse tähtsaks lüliks teadlaste, valitsuse ja kodanike vahel. Streikidel kajastatav informatsioon on saadud teadusartiklitest ja Valitsustevahelise

Kliimamuutuste Nõukogu raportitest ning on tehtud lihtsamini mõistetavamaks ja kättesaadavamaks.

“Mis on hästi oluline minu meelest, on see, et teadlased uurivad välja ja kirjutavad teadusartikleid, aga see on selline teaduslik jutt ja tavainimene ei saa aru, mida see tähendab, aga kui see info tuleb noortelt inimestelt, siis see mõjub rohkem. See info ei jää teadlaste kabinettidesse ja nende uste taha, vaid see on tänavatele tulnud ning sellel on kindlasti suurem mõju, kui see, et lihtsalt ajakirjas kirjutatakse sellest. Ehk et teadus ja tänavad on kokku saanud.” (I3)

Kliimastreikide eesmärk on panna nii valitsused kui ka oma kaaskodanikud mõistma kliimamuutuste vastu võitlemise pakilisust ning võtma konkreetsemaid samme tagajärgede ennetamiseks või vähendamiseks ja tagajärgedega tegelemiseks.

3.2. Käitumist ajendavad psühholoogilised tegurid

Intervjueeritavate käitumisharjumuste ning valikute tagamõtteks on eelkõige isiklikul tasandil negatiivse keskkonnamõju vähendamine ning samaväärselt hea kliima ja keskkonna hoidmine nii enda kui ka tulevaste põlvete jaoks. Kliimaaktiivseid indiviidide iseloomustab ka asjaolu, et nad tunnevad end osana keskkonna nimel toimuvast poliitilisest võitlusest.

“Minu keskkonnakaitse karjääri sütitas minu armastus looduse vastu, armastus loomade vastu. Ja elupaikade häving on minu jaoks väga südamelähedane teema alati olnud ja selle pealtnägemine omaenda kodumetsas tegi mind tohutult kurvaks ja ma tundsin, et mitte ainult nendele loomadele ei ole liiga tehtud, vaid ka minule on liiga tehtud.” (I6)

Eelmainitud intervjueeritava liikuma panevaks jõuks võib sellega lugeda tugeva keskkonnaidentiteedi, mis tähendab, et ta tajub end kuuluvat looduskeskkonda kui tervikusse.

Keskkonnaalase käitumise ajendiks võivad olla nii erinevad emotsioonid nagu viha, ärevus ja mure kui ka tugev kohusetunne ümbritsevat keskkonda kaitsta. Kuigi võib tunduda, et mõned emotsioonid on head ja teised halvad, siis emotsioon ise on neutraalne tunne, mis

saab sisu siis, kui inimene hindab olukorra enda jaoks oluliseks ning otsustab anda emotsioonile tähenduse (Emotsioonid 2021). Antud töös on materjali paremaks mõistmiseks välja toodud erinevus positiivsete või negatiivsete emotsioonide tundmise vahel. Positiivseteks emotsioonideks loetakse head enesetunnet tekitavad tundeid ning negatiivseteks emotsioonideks loetakse neid, mis tekitavad halba või ebamugavat enesetunnet (Stanley jt 2021: 1).

Intervjuudest selgus, kuidas negatiivsed uudised ja teadmised omavad osa motivatsioonist keskkonnasäästlikumalt tegutseda. Seda väidet toetavad Stanley jt (2021: 4) artikli tulemused, milles on välja toodud, et ka negatiivsed emotsioonid võivad motiveerida käitumist ohu vähendamiseks või sellega tegelemiseks. Mitmed intervjuueeritavad on välja toonud, et esimesed kokkupuuted kliimaprobleemide kohta tekitasid neis erinevaid negatiivseid emotsioone, millest põhilistena on välja toodud kurbus, meeleheide, depressioon ja viha, mis ajapikku on muutunud leplikkuseks antud olukorraga.

“Kui ma hakkasin aduma, et mingid muutused toimuvad, siis ma olin tõsiselt kurb, et kuidas me ei saa aru, et me peame midagi muutma. Ma ei ütle otseselt depressiivne, aga ikkagi kurb ja meeleheitlik olek oli selle teema ümber. Aga mida rohkem uurida ja rääkida ja ise aru saan ja suudan edasi anda, siis see hakkab aina rohkem aktiveerima mind.” (I3);

“/.../ alguses /.../ oli see rusuv, rõhuv teadmine, mis muutus mingi hetk vihaks. /.../ Siis oli leppimine ja siis ma uurisin veel rohkem süvitsi ja sellest tekkis uus masenduse laine. Aga samas, kui mingigi positiivne projekt läbi viia ja mingid arengud toimuvad, siis on kohe tunne, et see kõik on lahendatav ja tekib motivatsioon jälle. See peabki vist olema tasakaal hirmust, masendusest ja positiivsetest uudistest, et inimesed hakkaksid tegutsema.” (I5);

“/.../ alguses oli see, et hästi palju infot oli hästi uudne ja see, kui palju tuli negatiivseid uudiseid oli harjumatu minu jaoks ja siis alguses kõik see tundus masendavam, aga nüüd ma olen suutnud kõike seda distantseerida või kuidagi nagu ei lase neid fakte, mis on sageli väga õudsed, endale lihtsalt nii ligi /.../ ma hoian neid kuskil oma mõtetest natukene eraldatuna ja võtan teadmiseks, aga püüan end mitte lasta kuskile väga sügavasse masendusse sikutada.” (I10);

“/.../ lihtsam on leppida sellega, et sa kunagi ei tea, mis ees tuleb.” (I13)

Lisaks individuaalsetele pingutustele töid intervjuueeritavad välja, et nad soovivad näha ka valitsuse poole aktiivsemat tegutsemist. Vastasel juhul tekitab mitte tegutsemine

frustratsiooni ehk pettumust, mida Stanley (2014: 2) artiklis järgi loetakse viha kaasemotsiooniks, mis on üks tugevamaid käitumist ajendavaid emotsioone (Sealsamas: 4).

“Hästi palju frustratsiooni selle ümber, et kuidas teadus ja ühiskonna tegutsemine ei lähe üldse kokku praegu. See on üks kandvaid ja hästi sageli kogetud emotsioone. /.../ See arusaamise puudus. See ärritab mind palju, et üldiselt inimesed ei mõista keskkonnaprobleemide sügavust või kui mõistavad, siis on nad selle kuskile enda sees maha matnud. Ja siis teiselt poolt on ka tulnud järjest rohkem teistsugust frustratsiooni selle ümber, kui suured need ühiskondlikud muutused on, mida me vajame kliimamuutuste pidurdamiseks ja kui keeruline on neid selles mõttes ellu viia, et kui palju on süsteeme, inimestevahelisi seoseid - kes kust raha teenib ja miks ta ei taha oma rahateenimist sellest allikast lõpetada - mis kõik takistavad kliimamuutuste leevendamist. Siis tekib küll tunne, et see probleem on nii suur ja mina olen nii väike, et kuidas nüüd edasi.” (I10)

Sama intervjuueritav lisas, et pahameelt esineb mitte ainult praeguse tegematuse tõttu, vaid ka eelnevate põlvkondade tegevusetuse või negatiivsete tagajärgedega tegevuste üle.

“Aga vahepeal olen ma selles mõttes küll pahane minevikus olnud inimeste peale või eelkõige inimeste peale, kes veel mõnikümmend aastat tagasi oli juhtivatel poliitilistel kohtadel ja otsustasid mitte leevendada keskkonnaprobleeme. /.../ nüüd olen mina, või vähemalt on mul on tunne, et ma olen justkui sunnitud ise keskkonnaprobleemide leevendamisega tegelema ja panustama sinna palju oma aega ja jaksu, sest nemad ei ole seda teinud ja ma tunnen, et mul ei ole eriti valikut. Kui ma ei tegele nende probleemidega, siis paarikümne aasta pärast mina ja väga paljud teised inimesed kannatame selle pärast väga oluliselt.” (I10)

Intervjuueritav I10 tõi välja, et aktiivne kliimamuutuste vastu võitlemine ei ole tema jaoks jaoks niivõrd südamelähedane teema, kuivõrd teeb ta seda rohkem kohusetundest ümbritseva keskkonna vastu ja teiste tegematuse tõttu.

“/.../ kui ma praegu otsustaks täita mõnda muud oma unistust, siis seetõttu tulevikus oleks halvem. Aga samas ma tegelikult ei taha keskkonnaaktivist olla. Mind ei paelu see eriti. See on lihtsalt nagu ellujäämiseks vajalik. Ma tahaks, et ma saaksin valida oma ülikoolis õppimise eriala mitte selle järgi, mis kõige paremini leevendaks kliimamuutuseid, vaid selle järgi, mis mulle näiteks meeldib. Aga ma ei tunne, et mul on see valik praegu ja see on küll tüütu. Ma püüan seda võtta kui paratamatust, aga vahel ma olen pahane.” (I10)

Suurimate motivaatoritena töid intervjueeritavad välja keskkonnaalased saavutused, innovaatilised lahendused ja tehtud tööd. Nagu ka varasemalt, peatükis 1.3.1. (kliimamuutustega võitlemist mõjutavad psühholoogilised tegurid) mainitud, siis lootustunnet raamistav lähenemine ehk positiivsetele muutustele keskendumine soodustab rohkem positiivsemat suhtumist kliimamuutuste leevendamisse, millele järgnevad muutused käitumisharjumustes (Spence, Pidgeon 2010 ref Smith, Leiserowitz 2014: 945).

“/.../ just need uudised motiveerivad, mis näitavad, mis juba on ära tehtud. See motiveerib tegema seda, mis on tegemata jäetud. Et sa näed, et parandamine on võimalik.” (I2);

“/.../ kohati ma tunnen uudishimu ja sellist nagu lootusekiirt tärkamas, kui ma näen mingeid muutuseid toimumas. Kui ma varem tundsin nagu tugevat lootusetust järjepidevalt, igapäevaselt justkui, siis täna ma seda nii väga enam ei tunne, kuidagi selline leplikkus on tekkinud. Ma näen nii palju nagu uusi tehnoloogiad, mis võivad meid, teadlikult rakendades, toetada kliimamuutuste pidurdamisel ja leevendamisel. Selles osas ma näen mingit sellist usku paremasse homsesse. Lootust.” (I9);

“/.../ See paneb mind tegutsema, kui ma tean, et kui ma midagi teen, siis selle võrra on lootust rohkem. Näiteks kui prügi saab koristatud jõekaldalt, siis see on suur motivaator, et ma tean, et see tegi midagi, see päästis kellegi elu.” (I7);

“/.../ see tekitab küll lootust, et mida rohkem sellest räägitakse, siis seda rohkem jõuab kohale ka. Minu arvates on muutunud ka see, kuidas räägitakse ja see annab ka sellel juurde, milliseid emotsioone see tekitab. Mida optimistlikumalt nad kirjutavad, mida rohkem teada saadakse ja mida rohkem lahendusi leidub, seda optimistlikumalt ma suhtun ka nendesse muutustesse või artiklitesse, mis kirjutatakse nende kohta. /.../ Näiteks 10 aastat tagasi ei räägitud sellest üldse niimoodi nagu praegu ja nüüd on sellised lootusrikkad artiklid ka juba olemas.” (I3)

Mitmed intervjueeritavad on välja toonud, et kuigi kliima- ja keskkonnateemadega tegelemine võib olla rusuv, tuntakse tänulikkust nende teadmiste eest, mis esmapilgul olid masendavad või sügavat kurbust või ängistust tekitavad. Intervjueeritav I9 tõi välja, et kliimateemadega tegelemine on suunanud tema käitumist aina enam kohanemise ja iseseisva toimetuleku suunas.

“Teatud mõttes ma olen õnnelik, et, et ma tean, mida ma tean. /.../ ma olen täna tugevalt orienteeritud kohanemisele, et õppida ise toitu kasvatama, minna maale elama ja selles

mõttes ma tulen õnnelikust, et ma olen suutnud selle ebameeldiva info vastu võtta, mida võibolla mõned inimesed ei ole valmis tegema.” (I9)

Intervjueeritav I11 tõi välja, et kliima- ja keskkonnateemadega tegelemine on andnud temale uue sügavama eesmärgi.

“/.../ hästi suurelt öeldes leidsin iseend üles - et see ongi asi, millega ma tahan tegeleda. See aitas mul ennast kuidagi defineerida ja näha.” (I11);

Intervjueeritavate jaoks on väga oluline koht kogukonnal ja kuuluvustundel, mis annab mõistmise, et nad ei ole oma muremõtetega üksi. Kogukonda võib defineeritud kui gruppi inimesi, kes jagavad ühist kultuuri, väärtusi ja/või huvisid (Gregory jt 2009 ref Tann 2018: 9) ning keda iseloomustab erineva ulatuse ja aktiivsusega osalus (Kasarda, Janowitz 1974 ref Tann 2018: 9). Kogukonnatunne hõlmab endas turvalisust ehk emotsionaalset turvatunnet, mis tähendab võimalust olla avameelne oma arvamustes (McMillan, Chavis, 1986: 9).

“Minu jaoks on kliimastreikijad nagu kogukond, kus oma mõtteid jagada, kus arvamust avaldada /.../ see annab selle kindluse, et ma ei ole üksinda, et ma ei ole ainuke, kes niimoodi mõtleb.” (I8);

“/.../kui ma vaatan tagasi aastasse 2017-2018, kus seda kogukonda ei olnud, olin ma võrdlemisi sellises lootusetus seisus, et ma nägin kõiki neid maailma probleeme, aga ma ei näinud, et keegi kuskil tegutseks või midagi toimuks või ma võiks osa olla millestki, mis päriselt probleeme muudaks ja neid juurpõhjuseid adresseeriks. /.../ on aina rohkem neid inimesi, kes näevad, et me ei saa ainult keskkonnast rääkida ja kes mõistavad võibolla seda, mida mina mõistan. Selles mõttes on nagu väga tasakaalustanud seda lootusetust ja masendust, mida ma varem tundsin. Ja selle toetusel ma kohati tõesti tunnen, et mingid muutused on võimalikud ja koos selle kogukonnaga neid muutuseid ellu viies.” (I9)

“/.../ kui leiad mõttekaaslasi, siis see annab jõudu juurde ja sellel on omaette mõju, et inimesed saavad tuge teineteisest. Mõttekaaslased on hästi olulised ja kui seistakse õige asja eest, siis inimene tunneb ennast palju paremini.” (I3)

Aktivistid ja keskkonnaorganisatsioonid on olnud kliimakriisi ja muude keskkonnaprobleemide lahendamiseks sotsiaalsete ja poliitiliste muudatuste loomisel olulisel kohal (Mackay 2021: 4) ning juba seetõttu on nendega arvestamine ja nende

kaasamine kliimaprobleemide lahendamisse kasulik nii aktivistide endi heaolu jaoks kui ka edukamate lahenduse leidmisel.

3.3. Isiklikud eesmärgid

Intervjueeritavate vastustes toodi peamiste kliima- ja keskkonnaga seotud isiklike eesmärkidena välja soov jätta endast väiksem ökoloogiline jalajälg, olla oma käitumisega eeskujuks ning jätta samaväärselt hea looduskeskkond ka tulevastele põlvedele. Nagu varasemalt mainitud, siis oli ka Rootsi tüdruku Greta Thunbergi streikimise algpõhjuseks just sügav mure tuleviku pärast (Woodward 2020).

“Eesmärk on jätta endast väiksem ökoloogiline jalajälg.” (I11) ;

Ökoloogilise jalajälje meetodi töötasid 1990. aastatel välja USA piirkondliku planeerimise spetsialistid professor William Rees ja doktor Mathis Wackernagel (Jõgisaar 2011, Poom 2007). Tänu sellele meetodile on võimalik hinnata inimese eluks vajalikke elukoosluseid kandva maa- ja merepinna suurust, mida inimesed ühel kindlal aastal ökosüsteemi toodete ja teenuste tarbimiseks vajavad, ning kõrvutab seda maa-alaga, mis on tegelikult olemas (Poom 2007). Seda elukooslusi kandvat pinda nimetatakse ka looduse kandevõimeks (*biocapacity*) (Sealsamas). Intervjuude käigus selgus, et vastanud peavad tähtsaks seda jälgida, kuna tunnevad kohustust mitte kasutada rohkem maavarasid ja ökosüsteemiteenuseid, kui Maa seda pakkuda suudab, et ka tulevikus oleks keskkond meie ümber elamiskõlblik ja liigirikas.

“/.../ et meil oleks austus looduskeskkonna vastu ja oleks ka tulevikus võimalik elada siin planeedil.” (I3);

“Minu keskkonnahoidlikkusele suunatud tegevuse eesmärk on tagada, et võimalikud paljud inimesed ja teiste liikide esindajad saaksid Maal võimalikult kaua võimalikult hästi elada. Seepärast püüan ma enda tegevuste mõju vaadata üsna laialt, näiteks mitte ainult nende mõju kliimamuutustele, vaid ka elurikkusele, inimeste heaolule jne. Ilmselgelt ei suuda ma paljusid mõjusid kogu aeg arvesse võtta, aga sellegipoolest ma püüdlen selle poole.”(I10)

Mitmed intervjuueeritavad tõid välja soovi anda omapoolne panus kliimamuutuste vähendamisse ning panustada oma aega suurema eesmärgi saavutamisele, mõjutades seeläbi ka oma kaaskodanikke.

“Ma arvan, et kõik tahavad sisimas olla maailmaparandajad. Panus, et sa oled midagi kliimamuutuste parandamiseks teinud. /.../ Panus ühise, suurema eesmärgi nimel. /.../ Ma tunnen teatud mõttes seda kohustust ka, et ma peaksin midagi tegema.” (I2);

“Eesmärk on vähendada oma tarbimise ja elutegevuse negatiivset mõju loodusele. Ja paljuski püüid vähendada omaenda süümepiinu.” (I7);

“Põhiline eesmärk on teadlikkuse kasvatamine. Ma ei usu, et kõik inimesed peaksid olema aktivistid, aga suures pildis ma soovin näha, et kõik annaksid enda panuse, kasvõi mingi väikse sammuna ja siis jagaksid seda teadlikkust, et need teemad oleksid rohkem päevakorras. Mind motiveerib teadmine võimalusest, et minu jagatud info võib jõuda kellenigi, kes tahab selle teemaga süvitsi tegeleda, aga ei ole keskkonnateemadeni veel jõudnud. /.../ Ja äkki temast saab läbi selle Euroopa Komisjoni liige tänu sellele, et ka mina jagasin seda teemat, mis temani jõudis.” (I5);

“/.../ see tunne, et sa ise vähemalt üritad ja annad endast parima.” (I13);

“/.../ juurutada keskkonnahoidlike väärtusi ja toetada teisi keskkonnahoidlikke tegevusi, alustades iseendast.” (I14)

Käitumise üheks ajendiks on ka kohusetunne vähendada negatiivset mõju, mis arenenud maade panus kliimamuutustesse kaasa toob. Nagu varasemalt mainitud, mõjutavad kliimamuutused kõige enam arengumaid, kes on tormide ja äärmuslike ilmastikutingimuste ees võimetud, kuna nende eluase ja infrastruktuur on nõrgemad (Busch 2015).

“Ma ütleks, et minu käitumise eesmärk on kaitsta endast nõrgemaid. /.../ Kuna kliimamuutused toovad endaga kaasa palju sotsio-ökonoomilisi muutuseid, siis arvatavasti meil tõuseb migratsioon, kuna paljud kohad maakeral muutuvad elamiskõlbmatuks. Ja need kohad on tihti just kolmanda maailma riigid, kus naised, lapsed ja ka mehed on niikuinii juba raskemas seisus, kui meie siin arenenud riikides. Mõte, et need inimesed ja samuti kõik need loomad ja see elurikkus, mis seal elab, et nad peavad veel rohkem kannatama, kui nad on juba pidanud kannatama lihtsalt oma geograafilise positsiooni pärast. Võibolla see on väga suur mõte, aga ma tahaks enda töö ja karjääri ja lihtsalt elustiiliga panustada sellesse,

et minust nõrgemad inimesed peaksid vähem kannatama ja et nende elukvaliteet paraneks.”
(I6)

Intervjuudest tuli hästi välja, kui erinevad võivad olla sarnaste käitumisharjumuste eesmärgid. Kui osa motiveeris suurem eesmärk ja soov anda oma panus kliimamuutuste vähendamisse ja nende teadmiste jagamine, siis teisi motiveeris vaid teadmine, et valitud käitumisharjumused on keskkonnasäästlikud ning seeläbi on võimalik olla eeskujuks.

“Minu eesmärk on teadvustada inimestele kliimamuutuseid, et võibolla need inimesed, kes ei ole ka sellest mitte midagi kuulnud, et võibolla nad siis hakkaksid ka mõtlema selle peale. “Ma ei taha inimestele peale käia või sundida neid mingeid otsuseid vastu võtma, aga ma tahan olla lihtsalt heaks näiteks, et inimesed näevad, et niimoodi saab ka hästi elada, need valikud ei ole keerulised ja et need on isegi lihtsad. Tahan lihtsalt olla eeskujuks.” (I14);

“Minu pisike soov on maailma paremaks muuta, olla eeskujuks ja näidata, et kõik on kinni harjumustes ning enda keskkonnasäästlikumaks tegemine ei muuda elu kuidagipidi halvemaks.” (I12);

“/.../ mõnikord on mul ka lootus, et ma suudan anda kellegile eeskuju või ideid, et on võimalik natukene loodussõbralikumalt toimetada ilma kardinaalselt oma elu ümber kujundamata.” (I7);

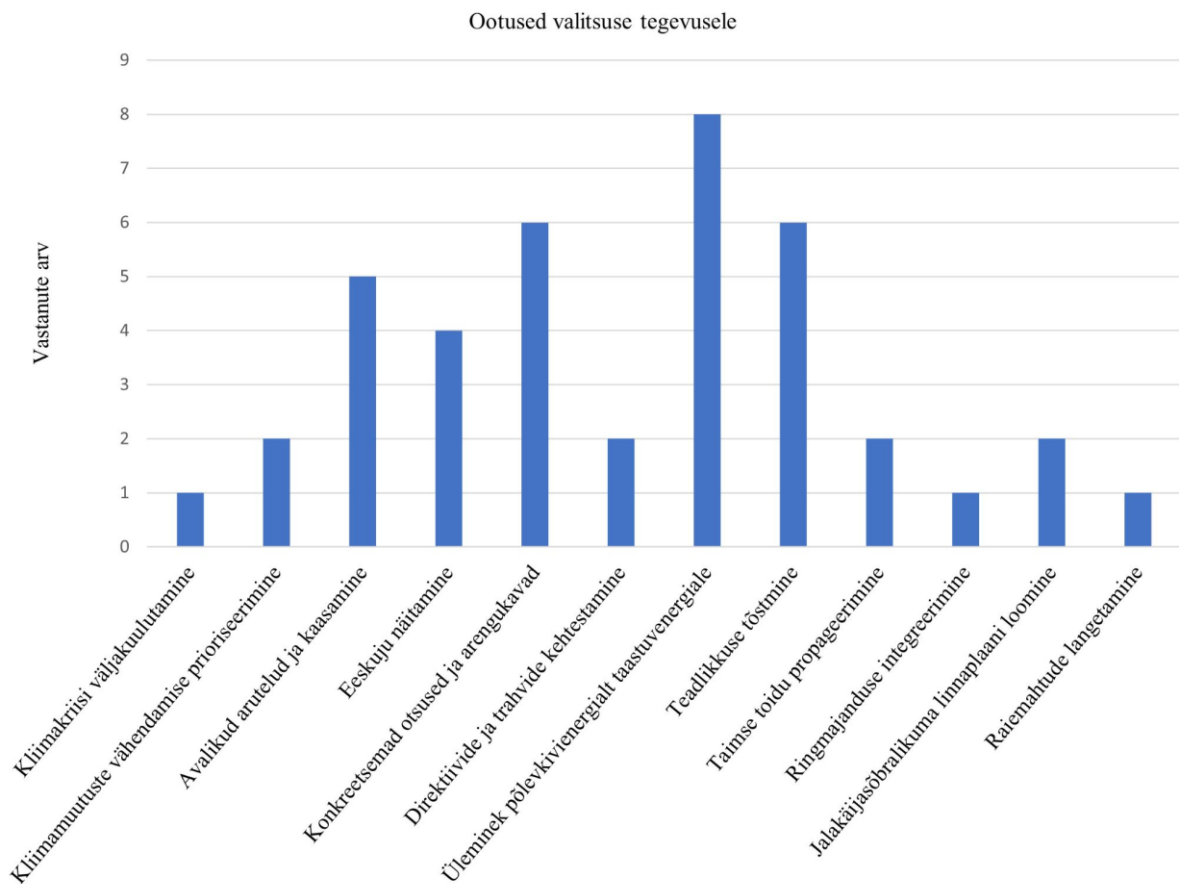
“Minu eesmärk on teadvustada inimestele kliimamuutuseid, et võibolla need inimesed, kes ei ole ka sellest mitte midagi kuulnud, et võibolla nad siis hakkaksid ka mõtlema selle peale.”
(I14);

/.../ teema tõstatamine ja eeskuju näitamine, et tegelikult ju pole raske.” (I13)

3.4. Soovitud muudatused valitsuse tasandil

Intervjueeritavad tõid oma ühiskondlike ootustena välja erinevaid samme, mida nad sooviksid valitsuse poolt näha (joonis 1), väites, et vastasel juhul tekitab kliimamuutuste

vastu võitlemine pettumust ja masendust, kui ei nähta tegutsemist valitsuse ega ettevõtete poolt.

Joonis 1. Intervjueeritavate välja toodud ootused valitsusele.

Jooniselt 1 võib näha, et kolme intervjueeritava sõnul on üks olulisemaid samme valitsuse poolt kuulutada välja kliimakriis ning seada sellega tegelemine prioriteediks, et tekiks sügavam mõistmine probleemi olemusest.

“See toetab probleemi teadvustamist ühiskonnas ja laiemalt. Ja muidugi sinna oleks abiks öelda, et me ei tea, kuidas me seda probleemi lahendame, aga ma realselt töötame selle kallal.” (I9)

Viis intervjueeritavat vastasid küsimusele, milliseid muutuseid nemad sooviksid ühiskonna tasandil seoses kliimamuutustega näha, sellega, et soovivad rohkem avalikke arutelusid ja

kodanike kaasamist probleemide lahenduskäikude loomisse.

“/.../ oleks vaja avalikku diskussiooni ja avalikku arutelu, et leida lahendust, mitte kohe hakata leidma põhjuseid, miks seda on keeruline teha ja teostada. Sellised avalikud arutelud on puudu.” (I3);

“Me väga palju üritame arendada inimeste teadlikkust, aga tegelikult me väga ei kaasa inimesi. /.../ ja võibolla inimestele on jäänud see tunne, et Eestis kõik nii hästi ja see on ka probleem, mis meid üldse ei hõlma, kuigi tegelikult hõlmab. Võibolla inimesed ei tunne seda efekti.” (I2)

Kaasamine on oluline seetõttu, et informatsiooni jagamine üksi ei kutsu inimestes esile muutuseid käitumises. Kaasamine loob võimaluse tekitada inimestes arusaamise, miks muutused on olulised ning kuidas ja mil määral neid ellu integreerida.

“/.../ ainult iga kümnes eestlane oleks nõus kliimamuutuste pärast enda liha tarbimist vähendama. Ma eeldan, et see tähendab seda, et nad lihtsalt ei tea seda ühenduskohta ja et nad ei tea, mida see vähendamine tähendab.” (I6)

Lisaks eelnimetatule toodi välja, et kaasamise ja arutelude puhul on oluline hoida avatud meel, et läbi teineteise mõistmise jõuda kokkuleppele. Intervjueeritavate I6 ja I3 sõnutsi on see osa avalike arutelude puhul puudulik.

“Ma tahaksin näha Eestis teineteise mõistmist. Kui rääkida näiteks metsanduse arengukavast, mille koostamiseks lasti kaks äärmust kokku ja siis imestati, et nad ei jõudnud ühisele arusaamale.” (I6);

“Võibolla kui võtta lihtsalt rahulikult, et me proovime mingeid lahendusi leida ja teemegi tööd paar aastat selle nimel, et kõik asjad läbi mõelda ja uus süsteem luua, ilma et keegi ennast halvasti tunneks. /.../ Selliseid arutelusid oleks riigi ja teadlaste ja tööliste ja tavainimeste vahel.” (I3)

Intervjuude käigus toodi välja, et muutused peavad algama väikestest asjadest, et neid oleks lihtsam sisse harjutada. Näitena eeskujulikust ühisüritusest tõi intervjueeritav I2 välja Teeme Ära talgupäeva, mis sai alguse 2008. aastal suurest prügikoristusest ning mis tänaseks on saanud World CleanUp Day nime all ülemaailmseks ürituseks (Teeme Ära talgupäev 2021). Teadlikkus sellest, et prügi on ebaeetiline maha visata, on rahva seas olnud juba kaua, kuid antud üritus sidus selle teadlikkuse inimeste käitumisse.

“/.../ inimesed teevad kõike omakeskis või üksinda püüdleval selle nimel /.../ see kaasamine tekitabki selle ühtsustunde, selle ühise eesmärgi poole püüdlamise tunde, et me kõik teeme seda. Siis on nendel, kes seda ei tee, sotsiaalne surve.” (I2)

Mitmed intervjuueeritavad töid välja, et soovivad valitsuse poolt konkreetsemat kliimamuutustega tegelemise plaani ning otsusekindlust plaani läbiviimiseks.

“/.../ kõik see on nii üldine, mida nad välja ütlevad. Kindlamaid otsuseid, kindlad sammud - mis see aasta on siis, millal me põlevkivist siis loobume? Alati on see ilus jutt, et me peame vähendama enda jalajälge, aga kuidas? Andke mulle siis plaan, et kuidas, mis me teeme? Seda tahaks näha. Otsustuskindlust!” (I5);

“Ma tahaksin näha põlevkivist loobumise arengukava, nagu step-by-step aastani 2050. Kuidas hakkab olema, et see ei juhtuks nii, et on 2049 ja siis nad ütlevad, et “okei, paneme nüüd need ahjud kinni ja rohkem ei kaeva”. Ma tahaksin näha selget plaani, ma tahaksin näha paremat koostööd nende tuuleparkide arendajate ja kohalike omavalitsuste vahel.” (I6);

“Kuidas me vähendame transpordisektoris kasvuhoonegaaside heidet, kuidas vähendame põllumajanduses, energeetikas jne? Mis mind hästi frustrerib on see, et meil isegi pole plaani, rääkimata tegudest.” (I10)

Mitmetest intervjuust selgus, et kõige olulisem samm on põlevkivist loobumine. Siinkohal on oluline tuua välja, et intervjuueeritavad ei soovi põlevkivi keelustamist üleöö, kuid tahavad näha õiglast üleminekut, mis tagaks antud valdkonnas töötavatele inimestele uued töökohad.

“See Ida-Virumaa argument enam ei ole nagu päris argument, sest sellest on räägitud kolmkümmend aastat ja keegi ei ole midagi teinud. Et iga kord, kui öeldakse, et me peame põlevkivi kasutamise lõpetama, siis keegi ütleb “aga mis siis nendest inimestest seal Ida-Virumaal saab?” Aga keegi kunagi ei mõtle nagu sellest punktist edasi.” (I6);

“Ida-Virumaa õiglase ülemineku süsteemne arendamine. Ehk et ka tegevusplaan, rahastusplaan ja kindlasti ka kommunikatsiooniplaan. Kommunikatsiooniplaan selles mõttes, et kohalikud inimesed oleks ka päriselt kaasatud, et nemad saaksid kaasa rääkida, milliseks nemad tahavad oma tulevikku kujundada, milliseks nemad tahavad seda keskkonda teha jne. Ja kommunikatsiooniplaan ka selles mõttes, et sellest räägitaks nii, et inimesed tahaksid tulla kaasa õiglase üleminekul. Sest meil ei ole valikut, me peame seda tegema

praegu ja natukene pehmelt või mõne aasta pärast ja järsult ja seetõttu oleks vaja, et inimesed tuleksid kaasa, et need hirmud, mis neil on, saaksid maandatud ja et oleks sellist koostöövaimu ja koos tegutsemist erinevate sektorite, erinevate piirkondade vahel jne.” (I10)

Intervjueeritav (I9) soovib näha, et valitsus *“ütleks selgesõnaliselt välja, et me loobume fossiilkütuste tarbimisest. Ütleks selgesõnaliselt välja, et põlevkivi põletamine, kaevandamine oli tootmise eesmärgil peab lõppema ja lõppema lähitulevikus ja et see on midagi, mis on meie inimeste ja tuleviku jaoks oluline. See on väga oluline samm, mis saadaks signaali nii turule kui ka kohalikele omavalitsustele, et nüüd on suund paigas ja me võime tegutsema asuda.”*

Intervjuudes selgus, et vastajad teadvustavad nende muutuste tagamaid ning leiavad, et vaatamata suurtele muutustele, mida need otsused nõuavad, on otsustusprotsess võtnud liialt kaua aega, arvestades, et siiani vastu võetud otsused kliimamuutuste vähendamisse panustada ei ole piisavad, et vältida ülemaailmse temperatuuri tõusu 1,5°C üle tööstusajastu eelse taseme, nagu Pariisi kliimaleppes on välja toodud (Nevett 2019).

“/.../ ma saan aru, et see kõik võtab aega, et seda infrastruktuuri muuta /.../ see otsustamine võtab hästi kaua aega, seda võiks kiiremini teha, sest on arusaadav, et see on vajalik ja sellega peaks kiirustama, sest keskkonnaprobleemid lähevad aina hullemaks.” (I4)

Muudel teemadel tõid intervjueeritavad välja raiemahtude langetamise ja soovi näha Tallinnas jalakäijasõbralikumat linnaplaani, läbi mille oleks potentsiaalselt võimalik vähendada linnas tehtavaid autosõituseid, mis omakorda vähendaks atmosfääri paiskuvate gaaside hulka.

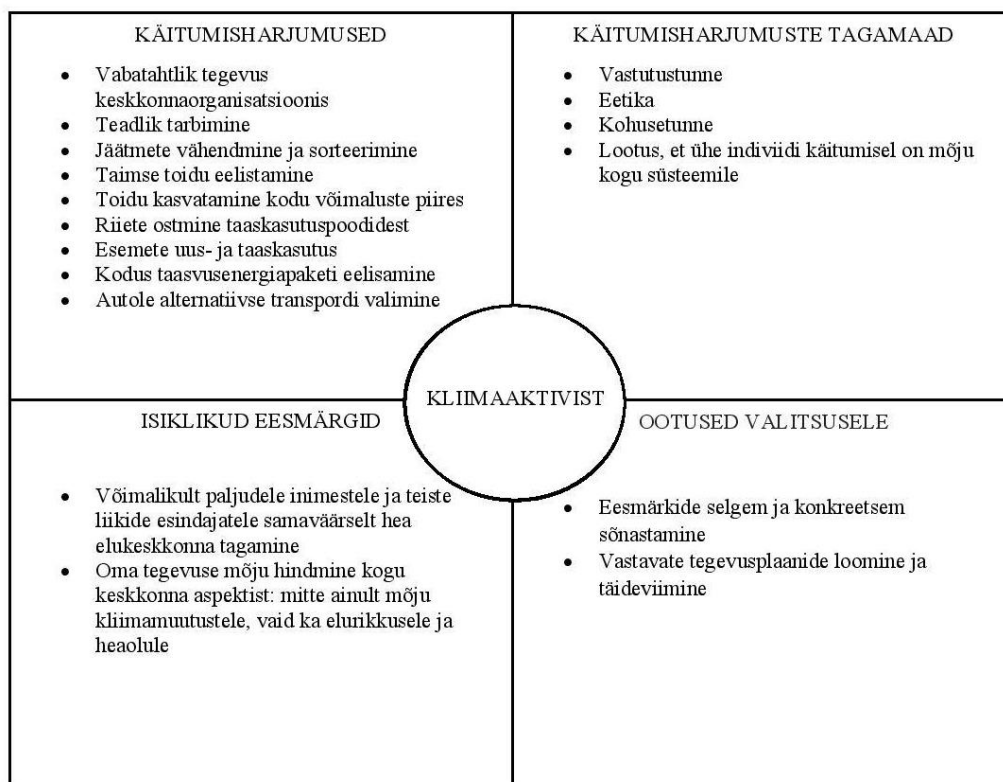
“/.../ raiemahtude langetamine maksimaalselt kaheksa miljoni tihumeetrini aastas. Sellega jääks maakasutussektor süsiniku sidujaks, mitte süsiniku emiteerijaks, milleks ta võib kümne aasta pärast minna, kui me samas tempos jätkame.” (I9)

“/.../ Tallinn võiks kindlasti väga tugevasti hakata investeerima jalakäijate ja rattasõbralikku linnaplaani, et see, kuidas teed ja liiklussüsteem on üles ehitatud, oleks vähem autokeskne ja rohkem jalakäijakeskne. /.../ Tallinn tahab olla roheline pealinn ja samas on nii autokeskne.” (I8)

Tahes-tahmata tuleb igasuguses arengus ette tagasilööke ning ka kliimamuutustega võitlemine ei ole siinkohal erand. Sellele vaatamata ei saa probleemiga tegelemist eirata, kuna tagajärjed muutuvad ajaga ainult tõsisemaks ja katastroofilisemaks.

“/.../ lõppkokkuvõttes mulle tundub, et 100, 200, 300 aasta perspektiivis see oleks palju mõistlikum, kui lihtsalt praegu selle pärast mitte liigutada, sest see on liiga suur töö meile 10ks aastaks... Ma ei näe, et ebamugavus peaks olema esimene faktor, miks midagi mitte teha.” (I3)

Kokkuvõtvalt võib teha järelduse, et kliimaaktiivsete indiviidide ootused valitsusele on seotud kõigi eeltoodud tulemuste peatüki alapeatükkidega (keskkonnaalased käitumisharjumused, käitumist ajendavad psühholoogilised tegurid, isiklikud eesmärgid). Paremaks mõistmiseks on töö autor koostanud joonise, mille loomisel on kasutatud Dave Gray *Empathy Mapping* (Gibbons 2018) lähenemist, eesmärgiga visualiseerida ühe kliimaaktivisti hoiakuid ja käitumist. Joonise andmed põhinevad intervjuu käigus saadud informatsioonist ning tänu sellele on kajastatud kallutamata tulemused (joonis 2).

Joonis 2. Ülevaade ühe kliimaaktivisti vastustest neljale uurimisküsimusele.

Jooniselt 2 võib näha, et intervjueeritava käitumisharjumused on seotud tema isiklike eesmärkidega. Kliimaaktivisti välja toodud keskkonnaalased käitumisharjumused, mille alla kuuluvad teadlik tarbimine, jäätmete vähendamine ja sorteerimine, taimse toidu eelistamine ja toidu kasvatamine oma kodu võimaluste piires, kasutatud riiete ostmise, esemete uus- ja taaskasutus, taastuvenegiapaketi kasutamine ning autole alternatiivsete transpordivõimaluste kasutamine on otseselt seotud tema isiklike eesmärkidega tagada võimalikult paljudele inimestele ja teiste liikide esindajatele samaväärselt hea keskkond ning oma tegevuste mõju vaatamine ja hindamine kogu keskkonna aspektist.

Käitumisharjumuste tagamaadena tõi intervjueeritav välja kohuse- ja vastutustunde tulevaste põlvkondade ees, eetilised küsimused toote valmimisprotsessi koha pealt ja selle mõju keskkonnale ning lootustunde, et ühe indiviidi käitumine on osa kogu süsteemist ning seeläbi on sellel mõju kliimamuutuste negatiivsete tagajärgede vähendamisele.

Käitumisharjumuste tagamaad on tugevalt seotud intervjueeritava isikliku eesmärgiga, milleks on soov mitte vähendada tulevaste põlvkondade võimalusi samaväärselt hea looduskeskkonna ja kliima nautimiseks.

Valitsusele suunatud ootustena tõi vastanu välja kaks põhilist punkti, milleks on eesmärkide selgem ja konkreetsem sõnastamine ning vastavate tegevusplaanide koostamine ja elluviimine, öeldes, et *“/.../ kui ei ole plaani ja ühel hetkel on vaja tegutseda, siis see tegutsemine läheb hästi kaootiliseks.”*

Intervjuude põhjal võib teha järelduse, et kõigi uurimisküsimuste vastused on omavahel tihedas seoses: olemasolevaid käitumisharjumusi või uute harjumuste loomist motiveerivad erinevad psühholoogilised tegurid ning isiklikud eesmärgid, mille taga on omakorda soov näha ka valitsuse poolt vastavat käitumist.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida kliimateemadega tegelevate indiviidide käitumisharjumuste tagamaid, nende käitumist motiveerivaid psühholoogilisi tegureid, isiklikke eesmärgi ja ootuseid valitsuse tegevusele.

Stabiilne kliima on oluliseks teguriks kõigile ökosüsteemidele. Maal ning seetõttu on mure kiirenevate kliimamuutuste pärast viimastel aastakümnetel saanud aina aktuaalsemaks. See on pannud osa rahvastikust püüdlema kliimamuutuste leevendamise poole, püüdes nii individuaalsel kui ka ühiskondlikul tasemel ennetada karme tagajärgi, mis muutustega kaasnevad. Kliimamuutuste taga on mitmeid erinevaid tegureid ning need on tihedalt seotud erinevate keskkonnakäitumisharjumuste ja nende põhjustatud tagajärgedega. Seetõttu on oluline vaadata kliimamuutustega võitlemist mitte ainult kliima aspektist, vaid osana keskkonnast kui tervikust, mõistmaks, et kliimamõju vähendamine algab iga indiviidi enese ökojalajälje kahandamisest.

Töö eesmärgi saavutamiseks viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud neljateistkümne kliimaaktiivse indiviidiga kolmest erinevast keskkonnaorganisatsioonist: *Fridays for Future*, Eesti Maaülikooli Keskkonnakaitse Üliõpilaste Selts ja Keskkonnaministeeriumi Noorte Keskkonnanõukogu.

Kuna varasemalt pole autorile teadaolevalt kliimaaktivismi tagamaid bakalaureusetöös uuritud, aitab käesolev töö mõista kliimaaktiivsete kodanike käitumist ja seda ajendavaid tegureid. Lisaks sellele võib aktivismi võib lugeda universaalseks tegevuseks ning antud töö tulemused võivad pakkuda selgust ka muudele teemadele suunatud aktiivse käitumise puhul.

Käesoleva töö tulemustest selgus, et kõik antud töös intervjueritud kliimaaktiivsed inividid rakendavad oma igapäevaelus keskkonnasäästmisele suunatud harjumusi, pidades seda oluliseks osaks jätkusuutlikust eluviisist ja sotsiaalsest vastutusest. Keskkonnaalaste käitumisharjumustena välja tarbimisharjumusi, mille alla kuulus näiteks jäätmete sorteerimine ja ühekordselt kasutatavate esemete tarbimise vähendamine, liikumisharjumuste all toodi välja autole alternatiivse transpordivahendi eelistamine,

toitumisharjumuste all kodumaise ja taimse toidu eelistamine ning muude harjumuste all vabatahtlik tegevus loodus- ja keskkonnakaitseorganisatsioonides. Käitumisharjumuste loomine ja vanade ümberkujundamine on olnud teadlik järkjärguline protsess, mille taga on mitmed psühholoogilised tegurid ja isiklikud eesmärgid. Esimeste all toodi välja mitmeid emotsionaalseid stiimuleid, mille on esile kutsunud kliimateemalised uudised ja arutelud. Peamisteks aktiveerivateks teguriteks on mure, et praeguste tegevuste tagajärjel tekib pöördumatu kahju keskkonnale. Intervjuudes toodi välja ka kohuse- ja vastutustunne ümbritsevat keskkonda kaitsta. Eranditult kõik vastajad leidsid, et individuaalsel tasemel oma keskkonnaalaste käitumisharjumuste muutmine on lisaks valitsuse poolt tulevatele muutustele oluline samm kliimamuutuste vähendamisse. Isiklike eesmärkidena toodi välja eelkõige individuaalse keskkonnamõju vähendamine ning samaväärselt hea kliima ja keskkonna hoidmine nii enda kui ka tulevaste põlvete jaoks. Valitsuse poolt loodetakse eelkõige näha konkreetsemaid otsuseid, arengukavade koostamist ja nende järgi tegutsemist, teadlikkuse tõstmise ja kaasamist. Kliimakriisi ennetamisel on oluline koostöö informeeritud ja tegutsevate indiviididele ning valitsuse vahel. Kaasamine on aga oluline, sest pelgalt informatsiooni jagamine ei kutsu inimestes esile muutuseid käitumises ning kaasamine loob inimestes võimaluse arusaamisele, miks muutused on olulised ning kuidas ja mil määral neid ellu pöörida. Seetõttu oodatakse aina enam kodanike aktiivsemat kaasamist, mida toetab teadlikkuse tõstmine kliimamuutuste tagajärgede kohta.

Bakalaureusetöös loodud teoreetiline raamistik annab edasiste sarnaste uuringute jaoks palju sisendit. Töö autor soovitaks edaspidi uurida aktivismi mõju valitsuse käitumisele ning otsustamisele, et saada teada, kas ja kui suurel määral on valitsuse otsused mõjutatud kodanikeliikumistest. Lisaks sellele on tulevikus võimalik käesolevas töös esitatud tulemuste põhjal uurida antud teemat veelgi süvenenumalt või viia saadud tulemuste põhjal läbi kvantitatiivne uuring, mis võimaldaks mõista põhjuste paikapanevust laiemas kontekstis.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aguiar, P. C. F., Bentz, J., Silva J. M. N., Fonseca, A. L., Swart, R., Santos, F. D., Penha-Lopes, G.** (2018). Adaptation to climate change at local level in Europe: An overview - *Environmental Science & Policy*. Vol. 86, pp. 38-63. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.04.010> (11.03.2020).
- Alumäe, T., Tilk, O., Asadullah.** (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. Tallinn: TalTech. [on-line] <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/> (22.03.2021).
- Anton, K.** (2021). Miks lähevad õpilased kliimastreigile? Fridays For Future Eesti. [veebileht] <https://fridaysforfuture.ee/uudised/miks-lahevad-opilased-kliimastreigile/> (06.04.2021).
- Bezirtzoglou, C., Dekas, K., Charvalos, E.** (2011). Climate changes, environment and infection: Facts, scenarios and growing awareness from the public health community within Europe. - *Anaerobe*. Vol. 17, No. 6, pp. 337-340. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.anaerobe.2011.05.016> (11.03.2020).
- Bigas, E.** (2019a). Fridays for Future and the rise of climate strikers around the world: A review on the movement's origins, its impact and its future (I/II). Sustainability by Education. [veebileht] <http://sustainability-by-education.org/?p=648> (22.01.2021).
- Bigas, E.** (2019b). Fridays for Future and the rise of climate strikers around the world: A review on the movement's origins, its impact and its future (II/II). Sustainability by Education. [veebileht] <http://sustainability-by-education.org/?p=696> (22.01.2021).
- Bojovic, D.** (2014). Climate change perception and awareness level: an online survey of the citizens of the republic of Macedonia. [on-line] <http://unfccc.org.mk/content/FBUR/Climate%20change%20survey%20FBUR.pdf> (06.04.2021).
- Bowman, B.** (2020). Fridays for Future: how the young climate movement has grown since Greta Thunberg's lone protest. - *The Conversation*. [e-ajakiri] <https://theconversation.com/fridays-for-future-how-the-young-climate-movement-has-grown-since-greta-thunbergs-lone-protest-144781> (09.04.2021).
- Brosch, T.** (2021). Affect and emotions as drivers of climate change perception and action: a review. - *Current Opinion in Behavioral Sciences*. Vol. 42, pp. 15-21. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2021.02.001> (09.04.2021).

- Busch, J.** (2015). Climate change and development in three charts. The Center for Global Development. [veebileht] <https://www.cgdev.org/blog/climate-change-and-development-three-charts> (18.02.2021).
- * **Capaldi, C. A., Dopko, R. L., Zelenski, J. M.** (2014). The relationship between nature connectedness and happiness: a meta-analysis. - *Frontiers in Psychology*. Vol. 5. [on-line] <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00976> (30.04.2021), viidatud: **Mackay, C.** (2021). Connection to nature and environmental activism: politicized environmental identity mediates a relationship between identification with nature and observed environmental activist behaviour. - *Ecological and Social Psychology*, lk 1 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.cresp.2021.100009> (30.04.2021).
- Duchi, L., Lombardi, D., Paas, F., Loyens, S. M. M.** (2020). How a growth mindset can change the climate: the power of implicit beliefs in influencing people's view and action. - *Journal of Environmental Psychology*. Vol. 70. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101461> (25.01.2021).
- Dwyer, C.** (2019). "Extreme Weather Will Tell This Truth": Climate Protests Erupt In Major Cities. - *NPR: National Public Radio*. [e-ajakiri] <https://www.npr.org/2019/10/07/767888055/extreme-weather-will-tell-this-truth-climate-protests-erupt-in-major-cities> (30.04.2021).
- Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring. (2020). Tallinn: Keskkonnaministeerium. [on-line] https://www.envir.ee/sites/default/files/ASO/2020_keskkonnateadlikkuse_uuring.pdf?fbclid=IwAR1ebRfsxk6hwhYeMR83-SM0YmfhhmvxWpb7wGgUFu_9WMsSW4v1h744DyQ (25.03.2021).
- EEA. (2017). Climate Change, Impacts and Vulnerability in Europe 2016 – An Indicator-based report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [on-line] <https://www.eea.europa.eu/publications/climate-change-impacts-and-vulnerability-2016> (16.03.2020).
- Emotsioonid. (2021). Peaasi. [veebileht] <https://peaasi.ee/emotsioonid/> (01.05.2021).
- Eurobaromeeter. (2019). Climate Change. [on-line] https://ec.europa.eu/clima/sites/default/files/support/docs/ee_climate_2019_en.pdf (17.03.2020).
- * **Fisher, D. R.** (2019). The broader importance of #FridaysForFuture. - *Nature Climate Change*. Vol. 9, pp. 430-431. [on-line] <https://doi.org/10.1038/s41558-019-0484-y> (13.02.2021), viidatud: **Schinko, T.** (2018). Overcoming political climate-change apathy in the era of #FridaysForFuture. - *One Earth*. Vol. 2, pp. 20-23, lk 20 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2019.12.012> (13.02.2021).
- Flick, U.** (2009). An introduction to qualitative research. Fourth Edition. London: SAGE Publications Ltd. [on-line]

- https://elearning.shisu.edu.cn/pluginfile.php/35310/mod_resource/content/2/Research-Intro-Flick.pdf (08.04.2021).
- * **Forgas, P. J.** (1992). Affect in social judgements and decisions: a multiprocess model. - *Advances in Experimental Social Psychology*. Vol. 25, pp. 255-275. [on-line] [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60285-3](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60285-3) (08.02.2021), viidatud **Smith, N., Leiserowitz, A.** (2014). The role of emotion in global warming policy support and opposition. - *Risk Analysis*. Vol. 34, No. 5, pp. 937-948, lk 938 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1111/risa.12140> (08.02.2021).
- * **Frantz, C. M., Mayer, F. S.** (2014). The importance of connection to nature in assessing environmental education programs. - *Studies in Educational Evaluation*. Vol. 41, pp. 85-89. [on-line]. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2013.10.001> (30.04.2021), viidatud: **Mackay, C.** (2021). Connection to nature and environmental activism: politicized environmental identity mediates a relationship between identification with nature and observed environmental activist behaviour. - *Ecological and Social Psychology*, lk 2 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.cresp.2021.100009> (30.04.2021).
- Fritze, J. G., Blashki, G. A., Burke, S., Wiseman, J.** (2008). Hope, despair and transformation: Climate change and the promotion of mental health and wellbeing. - *International Journal of Mental Health Systems*. Vol. 2, No. 13. [on-line] <https://doi.org/10.1186/1752-4458-2-13> (06.04.2021).
- Fridays for Future. (2021). Fridays for Future: Meist. [veebileht] <https://fridaysforfuture.ee/meist/> (14.05.2021).
- Gibbons, S.** (2014). Empathy Mapping: The First Step in Design Thinking. [on-line] <https://www.nngroup.com/articles/empathy-mapping/> (14.05.2012).
- Gibson, W., Brown, A.** (2009). Working with qualitative data. Sage Publication. [on-line] https://www.academia.edu/1243232/Working_with_Qualitative_Data (04.03.2021).
- * **Gifford, R.** (2011). The dragons of inaction: Psychological barriers that limit climate change mitigation and adaptation. - *American Psychologist*. Vol. 66, No. 4, pp. 290-302. [on-line] <https://doi.org/10.1037/a0023566> (25.01.2021), viidatud: **Duchi, L., Lombardi, D., Paas, F., Loyens, S. M. M.** (2020). How a growth mindset can change the climate: the power of implicit beliefs in influencing people's view and action. - *Journal of Environmental Psychology*. Vol. 70, lk 1 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101461> (25.01.2021).
- * **Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S.** (2009). The dictionary of human geography, 5th edition. (25.05.2021), viidatud: **Tann, M.** (2018). Ühised tegevused kodukohas ja nende olulisus kogukonnatunde tekkimisel Karlova näitel. Tartu: Tartu Ülikool. 47 lk, lk 9 vahendusel. [on-line] <http://hdl.handle.net/10062/60698> (21.05.2021).
- Gross, M.** (2019). Time to change course on climate. - *Current Biology*. Vol. 29, No. 23, pp. 1211-1214. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.cub.2019.11.034> (08.04.2021).

- * **Groupe, D.W., Nitschke, J. B.** (2013). Uncertainty and anticipation in anxiety: an integrated neurobiological and psychological perspective. - *Nature Reviews Neuroscience*. Vol. 14, pp. 488-501. [on-line] <https://doi.org/10.1038/nrn3524> (05.02.2021), viidatud: **Panu, P.** (2020). Anxiety and the ecological crisis: an analysis of eco-anxiety and climate anxiety. - *Sustainability*. Vol. 12, lk 2 vahendusel. [e-ajakiri] <https://doi.org/10.3390/su12197836> (05.02.2021).
- * **Hagedorn, G., Kalmus, P., Mann, M., Vicca, S., Van den Berge, J., Van Ypersele, J.-P., Bourg, D., Rotmans, J., Kaaronen, R., Rahmstorf, S., Kromp - Kolb, H., Kirchengast, G., Knutti, R., Seneviratne, S. I., Thalmann, P., Cretney, R., Green, A., Anderson, K., Hedberg, M., Nilsson, D., Kuttner, A., Hayhoe, K.** (2019). Concerns of young protesters are justified. - *Science*. Vol. 364, pp. 139-140. [on-line] <https://science.sciencemag.org/content/364/6436/139.2> (13.02.2021), viidatud: **Schinko, T.** (2018). Overcoming political climate-change apathy in the era if #FridaysForFuture. - *One Earth*. Vol. 2, pp. 20-23, lk 20 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2019.12.012> (13.02.2021).
- Hennessy, P.** (2021). Extinction Rebellion camp out in Nottingham over climate emergency. - *Nottinghampost*. [e-ajakiri] <https://www.nottinghampost.com/news/local-news/extinction-rebellion-camp-out-nottingham-5338038> (30.04.2021).
- * **Homburg, A., Stolberg, A.** (2006). Explaining pro-environmental behavior with cognitive theory of stress. - *Journal of Environmental Psychology*. Vol. 26, pp. 1-14. [on-line] <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2006.03.003> (04.02.2021), viidatud: **Stanley, S. K., Hogg, T. L., Leviston, Z., Walker, I.** (2021). From anger to action: Differential impacts of ecoanxiety, eco-depression, end eco-anger on climate action and wellbeing. - *The Journal of Climate Change and Health*. Vol. 1, lk 4 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.joclim.2021.100003> (04.02.2021).
- IPCC. (2007). Summary for Policymakers. Climate Change 2007: The Physical Science Basis. /Toim. Solomon, S., Qin, D., Manning, M., Chen Z., Marquis, M., Averyt, K. B., Tignor, M. B., Miller, H. L. Jr. Cambridge: Cambridge University Press. [on-line] https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/ar4_wg1_full_report-1.pdf (15.01.2021).
- IPCC. (2012). Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation: Special Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. /Toim. Field, C. B., Barros V., Stocker, T. F., Dahe, Q., Dokken D. J., Ebi, K. L., Mastrandrea, M. D., Mach, K. J., Plattner, G. - K., Allen, S. K., Tignor, M., Midgeley, P. M. Cambridge: Cambridge University Press. [on-line] https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/SREX_Full_Report-1.pdf (29.04.2021).

- IPCC. (2013). Climate Change 2013. The Physical Science Basis. /Toim. Stocker, T. S., Qin, D., Plattner, G. - K., Tignor, M. M. B., Allen, S. K., Boschung, J., Nauels, A., Xia, Y., Bex, V., Midgley, P. M. Cambridge: Cambridge University Press. 1552 lk. [on-line] https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WG1AR5_all_final.pdf (08.05.2021).
- IPCC. (2014). Climate Change 2014. Impacts, Adaptation and Vulnerability. Part A: Global and Sectoral Aspects. /Toim. Field, C. B., Barros, V. R., Dokken, D. J., Mach, K. J., Mastrandrea, M. D., Bilir, T. E., Chatterjee, M., Ebi, K. L., Estrada, Y. O., Genova, R. C., Girma, B., Kissel, E. S., Levy, A. N., MacCracken, S., Mastrandrea, P. R., White, L. L. Cambridge: Cambridge University Press. [on-line] https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-PartA_FINAL.pdf (14.01.2020).
- IPCC Special Report. (2018). Global warming of 1.5°C. Summary for Policymakers. /Toim. Masson - Delmotte, V., Zhai, P., Pörtner, H. - O., Roberts, D., Skea, J., Shukla, P. R., Pirani, A., Moufouma-Okia, W., Pean, C., Pidcock, R., Connors, S., Matthews, J. B. R., Chen, Y., Xhou, X., Gomis, M.I., Lonnoy, E., Maycock, T., Tignor, M., Waterfield, T. [on-line] https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/SR15_SPM_version_report_LR.pdf (06.04.2021).
- Jõgisaar, K.** (2011). Mis on ökoloogiline jalajälg? - *Bioneer*. [veebileht] <https://bioneer.ee/mis-%C3%B6koloogiline-jalaj%C3%A4lg> (25.04.2021).
- Kallas, K.** (2019). Seene- ja inimtekkelised kliimamuutused. - *ERR*. [on-line] <https://www.err.ee/957097/karol-kallas-seene-ja-inimtekkelised-kliimamuutused> (08.05.2021).
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M.** (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Tartu Ülikool. [veebileht] <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyyis> (05.05.2021).
- * **Kasarda, J. D., Janowitz, M. J.** (1974). Community attachment in mass society. - *American Sociological Review*. Vol. 9, No. 3, pp. 328-339. [on-line] <https://doi.org/10.2307/2094293> (21.05.2021), viidatud: **Tann, M.** (2018). Ühised tegevused kodukohas ja nende olulisus kogukonnatunde tekkimisel Karlova näitel. Tartu: Tartu Ülikool. 47 p, lk 9 vahendusel. [on-line] <http://hdl.handle.net/10062/60698> (21.05.2021).
- Kasvuhooneefekt ja kasvuhoonegaasid. (2021). Keskkonnaministeerium. [veebileht] <https://www.envir.ee/et/kasvuhooneefekt> (01.05.2012).
- Keskkonnaülevaade. (2013) Ilmastik ja kliimamuutused. Keskkonnaagentuur. [on-line] https://www.keskkonnaagentuur.ee/failid/ky_2013_pt3.pdf (08.04.2021).
- Kliimamuutused. (2021). Kliimamuutused. [veebileht] <https://www.kliimamuutused.ee/et> (08.04.2021).
- Kliimamuutused ja nende põhjused. (2018). Envir. [veebileht] <https://www.envir.ee/et/muutused> (11.03.2020).

- Kliimamuutuste leevendamisse saab igati panustada. (2013). - *Bioneer*. [on-line]
<https://bioneer.ee/kliimamuutuste-leevendamis-saab-iga%C3%BCks-panustada>
 (17.03.2020).
- Kliimamuutuste põhjused. (2021). Euroopa Komisjon. [veebileht]
https://ec.europa.eu/clima/change/causes_et (01.05.2021).
- Kliimamuutuste tagajärjed. (2021). Euroopa Komisjon. [veebileht]
https://ec.europa.eu/environment/basics/global-challenges/consequences/index_et.htm
 (08.04.2021).
- Kliimamuutustest. (2020). Kliimamuutused. [veebileht]
<https://www.kliimamuutused.ee/kliimamuutusest> (11.03.2020).
- Kliimamuutuste olemus. (2018). Keskkonnaministeerium. [veebileht]
<https://www.envir.ee/et/olemus> (11.03.2020).
- Kyoto protokoll. (2017). Keskkonnaministeerium. [veebileht] <https://www.envir.ee/et/kyoto-protokoll> (17.02.2021).
- Laherand, M. - L.** (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk. [on-line]
<https://www.etera.ee/zoom/1930/view?page=288&p=separate&search=%22kliimamuutused%22~10%20%22arusaam%22~10&tool=search> (22.03.2021).
- Lerner, J. S., Li, Y., Valdesolo, P., Kassam, K. S.** (2015). Emotion and Decision Making. - *Annual Review of Psychology*. Vol. 66, No. 1, pp. 799-823. [on-line]
<http://dx.doi.org/%2010.1146/annurev-psych-010213-115043> (09.04.2021).
- Linno, M.** (2021a). Transkribeerimine. Tartu: Tartu Ülikool. [on-line]
<https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/transkribeerimine> (04.03.2021).
- Linno, M.** (2021b). Kodeerimine ja kategoriseerimine. Tartu: Tartu Ülikool. [on-line]
<https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/kodeerimine-ja-kategoriseerimine> (04.03.2021).
- Mackay, C.** (2021). Connection to nature and environmental activism: politicized environmental identity mediates a relationship between identification with nature and observed environmental activist behaviour. - *Ecological and Social Psychology*. [on-line]
<https://doi.org/10.1016/j.cresp.2021.100009> (30.04.2021).
- Maibach, E., Miller, J., Armstrong, F., El Omarani, O., Zhang, Y., Philpott, N., Atkinson, S., Rudolph, L., Karliner, J., Wang, J., Petrin - Desrosiers, C., Stauffer, A., Jensen, G. K.** (2021). Health professionals, the Paris agreement and the fierce urgency of now. - *The Journal of Climate Change and Health*. Vol. 1. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.joclim.2020.100002> (19.02.2021).
- * **Mayer, A., Smith, E.K.** (2018). Unstoppable climate change? The influence of fatalistic beliefs about climate change on behavioral change and willingness to pay cross-nationally. - *Climate Policy*. Vol. 19, No. 4, pp. 511-521. [on-line]

- <https://doi.org/10.1080/14693062.2018.1532872> (14.02.2021), viidatud: **Schinko, T.** (2018). Overcoming political climate-change apathy in the era of #FridaysForFuture. - *One Earth*. Vol. 2, No. 1, pp. 20-23, lk 21 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2019.12.012> (14.02.2021).
- McMillan, D. W., Chavis, D.** (1986). Sense of community: a definition and theory. - *Journal of Community Psychology*. Vol. 14, No. 1, pp. 6-23. [on-line] [http://dx.doi.org/10.1002/1520-6629\(198601\)14:13.0.CO;2-I](http://dx.doi.org/10.1002/1520-6629(198601)14:13.0.CO;2-I) (21.05.2021).
- Morrison, S.** (2020). Greta Thunberg in Bristol: thousands turn out for climate strike. - *The Guardian*. [e-ajakiri] <https://www.theguardian.com/environment/2020/feb/28/greta-thunberg-bristol-schools-shut-students-join-climate-strike> (09.04.2021).
- Morse, J. M., Barret, M., Mayan, M., Olson K., Spiers, J.** (2002). Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research. - *International Journal of Qualitative Methods*. Vol. 1, No. 2, pp. 13-22. [on-line] <https://doi.org/10.1177%2F160940690200100202> (10.05.2021).
- * **Moser, S. C.** (2007). More bad news: The risk of neglecting emotional responses to climate change information. Cambridge: Cambridge University Press. [on-line] <https://doi.org/10.1017/CBO9780511535871.006> (08.02.2021), viidatud: **Smith, N., Leiserowitz, A.** (2014). The role of emotion in global warming policy support and opposition. - *Risk Analysis*. Vol. 34, No. 5, pp. 937-948, lk 944 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1111/risa.12140> (08.02.2021).
- Nevett, J.** (2019). The Greta effect? Meet the schoolgirl climate warriors. - *BBC News*. [on-line] <https://www.bbc.com/news/world-48114220> (18.01.2021).
- Nõudmised. (2021). Fridays for Future. [veebileht] <https://fridaysforfuture.ee/meist/noudmised/> (19.05.2021).
- Panu, P.** (2020). Anxiety and the ecological crisis: an analysis of eco-anxiety and climate anxiety. - *Sustainability*. Vol. 12. [e-ajakiri] <https://doi.org/10.3390/su12197836> (05.02.2021).
- * **Peters, S.** (2015). Ahviparadoks: teadvuse suunamine. /Toim. Anu Rooseniit. Tallinn: Tänapäev. 377 lk, viidatud: **Brosch, T.** (2021). Affect and emotions as drivers of climate change perception and action: a review. - *Current Opinion in Behavioral Sciences*. Vol. 42, pp. 15-21, lk 15 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2021.02.001> (09.04.2021).
- Poom, A.** (2007). Ökoloogiline jalajälg: eluviisi jätkusuutlikkuse näidik. - *Eesti Loodus*. Nr. 7. [e-ajakiri] http://eestiloodus.horisont.ee/artikkel2840_2837.html (25.04.2021).
- Post, P.** (2020). Mis on see kliima, mis muutub? - *Sirp*. [e - ajakiri] <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/mis-on-see-kliima-mis-muutub/> (08.05.2021).
- * **Restall, B., Conrad, E.** (2015). A literature review of connectedness to nature and its potential for environmental management. - *Journal of Environmental Management*. Vol. 159, pp. 264-278.

- [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2015.05.022> (30.04.2021), viidatud: **Mackay, C.** (2021). Connection to nature and environmental activism: politicized environmental identity mediates a relationship between identification with nature and observed environmental activist behaviour. - *Ecological and Social Psychology*. 54 p, lk 2 ja 6 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.cresp.2021.100009> (30.04.2021).
- Ripple, W. J., Wolf, C., Newsome, T. M., Barnard, P., Moonmaw, W. R.** (2019). World scientists' warning of a climate emergency. - *BioScience*. Vol. 70, No. 1, pp. 8-12. [on-line] <https://doi.org/10.1093/biosci/biz088> (08.05.2021).
- * **Roeser, S.** (2012) Risk communication, public engagement, and climate change: a role for emotions. - *Risk Analysis*. Vol. 33, No. 6, pp. 1033–1040. [on-line] <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2012.01812.x> (12.02.2021), viidatud: **Smith, N., Leiserowitz, A.** (2014). The role of emotion in global warming policy support and opposition. - *Risk Analysis*. Vol. 34, No. 5, pp. 937-948, lk 945 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1111/risa.12140> (08.02.2021).
- Sassi, M., Nicotina, L., Pall, P., Stone, D., Hilberts, A., Wehner, M., Jewson, S.** (2019). Impact of climate change on European winter and summer flood losses. - *Advances in Water Resources*. Vol. 129, pp. 165-177. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.advwatres.2019.05.014> (11.03.2020).
- Schinko, T.** (2018). Overcoming political climate-change apathy in the era of #FridaysForFuture. - *One Earth*. Vol. 2, No. 1, pp. 20-23. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2019.12.012> (13.02.2021).
- Smith, N., Leiserowitz, A.** (2014). The role of emotion in global warming policy support and opposition. - *Risk Analysis*. Vol. 34, No. 5, pp. 937-948. [on-line] <https://doi.org/10.1111/risa.12140> (08.02.2021).
- * **Spence, A., Pidgeon, N.** (2010). Framing and communicating climate change: The effects of distance and outcome frame manipulations. - *Global Environmental Change*. Vol. 20, No. 4, pp. 656 – 667. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2010.07.002> (12.02.2021), viidatud: **Smith, N., Leiserowitz, A.** (2014). The role of emotion in global warming policy support and opposition. - *Risk Analysis*. Vol. 34, No. 5, pp. 937-948, lk 945 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1111/risa.12140> (08.02.2021).
- Stanley, S. K., Hogg, T. L., Leviston, Z., Walker, I.** (2021). From anger to action: Differential impacts of ecoanxiety, eco-depression, end eco-anger on climate action and wellbeing. - *The Journal of Climate Change and Health*. Vol. 1. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.joclim.2021.100003> (04.02.2021).
- Tagajärjed. (2021). Kliimamuutused. [veebileht] <https://www.kliimamuutused.ee/pohjused-jatagajarjed/tagajarjed> (12.03.2021).
- Tann, M.** (2018). Ühised tegevused kodukohas ja nende olulisus kogukonnatunde tekkimisel Karlova näitel. Tartu: Tartu Ülikool. [on-line] <http://hdl.handle.net/10062/60698> (21.05.2021).

- Teeme Ära talgupäev. (2021). Eestimaa Looduse Fond. [veebileht] <https://elfond.ee/teoksil/vabatahtlik-tegevus/teeme-ara-talgupaev> (24.04.2021).
- * **Thunberg, G., Thunberg, S., Ernman, M., Ernman, B.** (2020). Our house is on fire: scenes of a family and a planet in crisis. Penguin Random House: New York. [on-line] <https://www.penguinrandomhouse.com/books/626179/our-house-is-on-fire-by-greta-thunberg-svante-thunberg-malena-ernman-and-beata-ernman/> (05.02.2021), viidatud: **Panu, P.** (2020). Anxiety and the ecological crisis: an analysis of eco-anxiety and climate anxiety. - *Sustainability*. Vol. 12, lk 2 vahendusel. [e-ajakiri] <https://doi.org/10.3390/su12197836> (05.02.2021).
- * **Warren, M.** (2019). Thousands of scientists are backing the kids striking for climate change. - *Nature*. Vol. 567, pp. 291-292. [on-line] <https://doi.org/10.1038/d41586-019-00861-z> (13.02.2021), vahendatud: **Schinko, T.** (2018). Overcoming political climate-change apathy in the era of #FridaysForFuture. - *One Earth*. Vol. 2, No. 1, pp. 20-23, lk 20 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2019.12.012> (13.02.2021).
- Watson, R., McCarthy, J. J., Canziani, P., Nakicenovic, N., Hisas, L.** (2019). The Truth Behind the Climate Pledges. [on-line] <http://campaign.r20.constantcontact.com/render?preview=true&m=1102243211802&ca=164ce866-35a0-4faa-9795-a919d887648d&id=preview> (09.04.2021).
- * **Weber, E. U.** (2006). Experience-Based and Description-Based Perceptions of Long-Term Risk: Why Global Warming does not Scare us (Yet). - *Climatic Change*. Vol. 77, pp. 103–120. [on-line] <https://doi.org/10.1007/s10584-006-9060-3> (09.04.2021), viidatud: **Brosch, T.** (2021). Affect and emotions as drivers of climate change perception and action: a review. - *Current Opinion in Behavioral Sciences*. Vol. 42, pp. 15-21, lk 16 vahendusel. [on-line] <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2021.02.001> (09.04.2021).
- Woodward, A.** (2020). Greta Thunberg turns 17 today. Here's how she started a global climate movement in just 18 months. - *Insider*. [e-ajakiri] <https://www.businessinsider.com/greta-thunberg-bio-climate-change-activist-2019-9> (09.04.2021).
- Wu, J., Snell, G., Samji, H.** (2020). Climate anxiety in young people: a call to action. - *The Lancet Planetary Health*. Vol. 4, No. 10, pp. 435-436. [on-line] [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(20\)30223-0](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(20)30223-0) (25.01.2021).
- Õunapuu, L.** (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool. 212 lk. [on-line] <https://dspace.ut.ee/handle/10062/36419> (11.03.2021).
- ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioon. (2020). Keskkonnaministeerium. [on-line] <https://www.envir.ee/et/UNFCCC> (17.02.2020).

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused kliimateemadega tegelevatele indiviididele

1. **Käitumisharjumused:** Millised on kliimaaktiivsete indiviidide keskkonnavalased käitumisharjumused?
 - 1.1. Palun kirjelda oma rolli kliimamuutustega võitlemise kampaaniates ja üritustel.
 - 1.2. Milline mõju on Sinu meelest meelevaldustel kliimamuutustega võitlemisele?
 - 1.3. Milline mõju on Sinu meelest inimeste käitumisharjumustel kliimamuutuste vähendamisele?
2. **Psühholoogilised tegurid:** Millised psühholoogilised tegurid on nende keskkonnavalase käitumise põhjustajaks?
 - 2.1. Kuidas on Sinu teadlikkuse kasv kliimamuutustest sind mõjutanud?
 - 2.2. Milliseid emotsioone praegune olukord seoses kliimamuutustega Sinu esile kutsub? Miks?
 - 2.3. Millised tunded Sind tulevikule mõeldes valdavad?
3. **Isiklikud eesmärgid:** Millised on kliimaaktiivsete indiviidide isiklikud taotlused seoses keskkonnaktiivse käitumisega?
 - 3.1. Milliseid toiminguid teed oma igapäevaelus kliimamuutuste vähendamise nimel?
 - 3.2. Mis on Sinu nimetatud toimingute ja tegevuste eesmärk? Millist muutust soovid oma käitumisharjumustega ühiskonnas esile kutsuda?
 - 3.3. Kas ja kuidas on Sinu keskkonnakäitumisharjumused sind mõjutanud ?
4. **Ühiskondlikud ootused:** Millised on kliimaaktiivsete indiviidide ootused valitsusele?
 - 4.1. Milliseid samme kliimamuutuste leevendamise suunas soovid valitsuse poolt näha?
 - 4.2. Milline on sinu meelest olulisim samm, mida Eesti valitsus ja kohe astuma? Miks?

Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Mina, Anna Silvia Seemel, sünniaeg 07.09.1995

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö

„Kliimaaktiivsete individide aktivismi tagamaad ja olemus Eesti keskkonnaorganisatsioonide liikmete näitel“,

mille juhendaja on Tarmo Pilving, *MSc*,

1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,

1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja

1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor: allkirjastatud digitaalselt

Tartu, 23.05.2021

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

Tarmo Pilving
(juhendaja nimi ja allkiri)

23.05.2021
(kuupäev)

(juhendaja nimi ja allkiri)

(kuupäev)